

Technická univerzita v Liberci
Fakulta pedagogická

Katedra: Českého jazyka a literatury

Studijní program: 2. stupeň

Kombinace: Český jazyk, německý jazyk

Nesklonnost a neskleňování v současné češtině

Diplomová práce:

Autor: Lenka Mařková

Podpis

Adresa: Moskevská 528
Hrádek nad Nisou
463 34

Vedoucí práce: Mgr. Robert Adam, PhD.

Počet:

Stran	Slov	Tabulek	Příloh
79	16385	3	2

V Hrádku nad Nisou dne: 20. 12. 2006

Východiska, metody a cíle:

Práce rozliší pojmy neohebnost, nesklonnost a neskloňování. Srovná pojetí nesklonnosti jmen v mluvnicích a slovnících současné češtiny. Následně ověří údaje o nesklonných jménech v Českém národním korpusu. Na základě vlastního pramenného výzkumu - zejména textů publicistických - prozkoumá současný stav užívání a vývojové tendence typických příkladů ústupu deklinace v současné češtině (včetně jejich motivace a komunikačních efektů): nepřechylování ženských příjmení, nominativu jmenovacího, anteponovaného substantivního přívlastku, neskloňovaných křestních jmen, složených číselných výrazů aj.

Literatura:

Nový akademický slovník cizích slov. 1. vydání. Praha: Academia, 2005.

ISBN 80-200-1351-2

Čechová, M. a kol. *Čeština - řeč a jazyk.* 2. vyd. Praha: ISV, 2000.

ISBN 80-85866-57-9.

Havránek, B., Jedlička, A. *Česká mluvnice.* 4. vydání. Praha: SPN, 1981.

Mluvnice češtiny II. 1. vydání. Praha: Academia, 1986.

Příruční mluvnice češtiny. 2. vydání. Praha: NLN, 2003. ISBN 80-7106-134-4.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.

Daneš, F. Nominativ jmenovací. NŘ, 1949, s. 54 - 57.

Doleschal, U. Aspekty ohebnosti a neohebnosti substantiv v češtině. In *Setkání s češtinou.* Praha: ÚJČ, 2002, s. 8 - 12.

Šimandl, J. Morfologická problematika v jazykové poradně. NŘ, 2000, s. 57 - 76, 113 - 131, 169 - 192, 225 - 242.

Šimandl, J. Počešťování a dnešní české tvarosloví. In *Čeština - univerzália a specifiká 3.* Brno: MU, 2001, s. 265 - 275.

Uličný, O. K vývojové dynamice současné české flexe. In *Čeština - univerzália a specifika 4*. Praha: NLN, 2002, s. 233 - 236.

Waclawičová, M. Nominativ jmenovací. In *Bádání o jazycích a literaturách*. Praha: FF UK, 2002, s. 57 - 60.

Prohlášení o původnosti práce

Byla jsem seznámena se zákonem č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména s §60 - školní dílo. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s pomocí uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Prohlášení k využití výsledků DP

Jsem si vědoma toho, že diplomová práce je majetkem školy, že s ní nelze bez svolení školy volně nakládat. Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

V Hrádku nad Nisou dne

Podpis.....

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi pomáhali při psaní diplomové práce, především svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Robertu Adamovi PhD. za všechny jeho čas, který se mnou strávil konzultacemi o diplomové práci a její opravou, za jeho užitečné rady a velkou trpělivost.

Poděkování patří také rodině a přátelům, kteří mi poskytli publicistické texty pro hledání potřebných příkladů.

Anotace:

Práce rozlišuje pojmy neohebnost, nesklonnost a nesklonování. Srovnává pojetí nesklonnosti jmen v mluvnících a slovnících současné češtiny. Následně ověřuje údaje o nesklonných jménech v Českém národním korpusu. Na základě vlastního pramenného výzkumu - zejména textů publicistických - zkoumá současný stav užívání a vývojové tendence typických příkladů ústupu deklinace v současné češtině (včetně jejich motivace a komunikačních efektů): nepřechylování ženských příjmení, nominativu jmenovacího, anteponovaného substantivního přívlastku, nesklonovaných křestních jmen, složených číselných výrazů aj.

Podklady pro zjištění stavu nesklonování jmen, užívání skloňovaných, či nesklonovaných variant jmen získává také pomocí dotazníků vyplněných běžnými žáky základní školy a studenty vysokých škol.

Na základě srovnání všech získaných podkladů poskytuje tato práce informace o skutečném stavu nesklonnosti a nesklonování jmen v češtině.

Resümee:

Die Arbeit unterscheidet Begriffe wie Inflexibilität, Indeklinabilität und Indeklinat. Es wird die Auffassung der Indeklinabilität von Namen in den Grammatikbüchern und in den Wörterbüchern der gegenwärtigen tschechischen Sprache verglichen. Als nächstes werden die Angaben über die Indeklinabilität von Namen im Tschechischen nationalen Korpus überprüft. Aufgrund der eigenen Quellenforschung - überwiegend publizistische Texte - wird der gegenwärtige Zustand des Gebrauchs und die Entwicklungstendenzen von typischen Beispielen des Rückzuges der Deklination in der gegenwärtigen tschechischen Sprache (inklusive derer Motivation und Kommunikationseffekte) untersucht: der Indeklinat von fremden Frauenfamiliennamen, dem Ernennungsnominativ, dem anteponierten Substantivattribut, indeklinablen Vornamen, zusammengesetzten numerischen Ausdrücken usw...

Die Unterlagen für die Feststellung des Zustands der Indekliniation von Namen, des Gebrauchs von deklinierten oder indeklinierten Namenvarianten werden auch mithilfe der Fragebögen, die von üblichen Schülern der Grundschule und Studenten der Hochschulen erfüllt wurden, gewonnen.

Aufgrund des Vergleichs von allen gewonnenen Unterlagen bietet diese Arbeit Informationen über den wirklichen Zustand der Indeklinabilität und Indekliniation von Namen in der tschechischen Sprache.

Summary:

This diploma thesis defines terms: the inflexibility, the indeclinability and the indeclining. It compares concepts of the indeclinability of names in grammars and dictionaries of contemporary Czech language. With that it controls the particulars of the indeclinable Names in the Czech national Corpus. This Work scans the current situation of the indeclining and trends of development of typical examples of the declining retreat (inclusive of their motivation and communication effects) based on the research of publicistic texts. The typical examples of the declining retreat are: indeclining of foreign woman surnames, designate nominative, indeclining of first names and composite numerical locutions etc.

It gains the basic data for discovery of the state of indeclining of names through questionnaires too. The questionnaires are filled by primary-level pupils and highschool students.

Based on the comparison of all attained basic data this diploma thesis offers information about the real state of indeclinability and indeclining of names in the Czech language.

Osnova:

1. Úvod

2. Definice základních pojmů

2.1. Definice pojmů neohebnost, nesklonnost a neskloňování

2.2. Definice pojmu neohebnost podle U. Doleschal

3. Pojetí nesklonnosti jmen v současných mluvnicích

3.1. Substantiva

3.1.1 Nesklonná substantiva v *Příruční mluvnici češtiny*

3.1.2 Nesklonná substantiva v *Češtině - řeči a jazyce*

3.1.3 Nesklonná substantiva v *Mluvnici češtiny II*

3.1.4 Nesklonná substantiva v *České mluvnici*

3.1.5 Srovnání pojetí nesklonnosti substantiv v mluvnicích

3.1.6 Porovnání pojetí nesklonnosti substantiv v mluvnicích s údaji
v ČNK

3.2. Adjektiva

3.2.1 Nesklonná adjektiva v *Příruční mluvnici češtiny*

3.2.2 Nesklonná adjektiva v *Češtině - řeči a jazyce*

3.2.3 Nesklonná adjektiva v *Mluvnici češtiny II*

3.2.4 Nesklonná adjektiva v *České mluvnici*

3.2.5 Srovnání pojetí nesklonnosti adjektiv v mluvnicích

3.3. Pronomina

3.3.1 Nesklonná pronomina v *Příruční mluvnici češtiny*

3.3.2 Nesklonná pronomina v *Češtině - řeči a jazyce*

3.3.3 Nesklonná pronomina v *Mluvnici češtiny II*

3.3.4 Nesklonná pronomina v *České mluvnici*

3.3.5 Srovnání pojetí nesklonnosti pronomin v mluvnicích

3.4. Numeralia

3.4.1 Nesklonná numeralia v *Příruční mluvnici češtiny*

3.4.2 Nesklonná numeralia v *Češtině - řeči a jazyce*

3.4.3 Nesklonná numeralia v *Mluvnici češtiny II*

3.4.4 Nesklonná numeralia v *České mluvnici*

3.4.5 Srovnání pojetí nesklonnosti numeralií v mluvnicích

4. Neskloňování sklonných jmen

5. Současný stav nesklonnosti jmen a vývojové tendence ústupu deklinace jmen

5.1. Nominativ jmenovací

5.2. Anteponovaný substantivní přívlastek - nominativ značkový

5.3. Nepřechylování ženských příjmení

5.4. Neskloňování křestních jmen

5.5. Neskloňování složených číselných výrazů

5.6. Neskloňování zkratk

6. Výzkum: Skloňování vs. neskloňování jmen na školách

6.1. Skloňování vs. neskloňování jmen u žáků 9. ročníku ZŠ

6.2. Skloňování vs. neskloňování jmen u studentů 4. ročníku VŠ

6.3. Srovnání výsledků výzkumu

6.4. Porovnání výsledků výzkumu s ČNK

7. Závěr

8. Přílohy

9. Slovníček cizích slov použitých v DP

1. Úvod

Tato práce se zaměřuje na současný stav nesklonnosti jmen v českém jazyce. Má za úkol definovat pojmy neohebnost, nesklonnost a neskloňování. Dalším úkolem je srovnání pojetí nesklonnosti jmen v různých mluvnicích. Na základě výzkumu a získání příkladů zejména z publicistických textů porovná údaje z mluvnic se skutečnými stavem nesklonnosti jmen. Přitom se zaměří především na neskloňovaná křestní jména, na nepřechylování ženských příjmení, nominativ jmenovacích, anteponovaný substantivní přívlástek či neskloňované číselné výrazy.

Na základě předloženého dotazníku srovná zároveň užívání sklonných, či nesklonných variant jmen u žáků základní školy a studentů vysokých škol.

Cílem této práce je nejen průzkum současného stavu užívání nesklonnosti jmen, ale také vývojové tendence ústupu deklinace v českém jazyce včetně motivace a komunikačních efektů.

2. Definice základních pojmů

Jak již bylo řečeno, zabývá se tato práce nesklonností jmen v současné češtině. Proto je třeba definovat několik základních pojmů, které s tímto tématem úzce souvisí. Jedná se o pojmy *neohebnost*, *nesklonnost* a *neskloňování*.

2.1. Definice pojmů neohebnost, nesklonnost a neskloňování

Pojem **neohebnost** představuje nepřítomnost flexe, neschopnost slova mít tvary.

Pojem **nesklonnost** můžeme definovat jako neměnnost tvaru slova v celém jeho paradigmatu. Mezi nesklonná jména patří slova, která patří ke sklonným slovním druhům, ale zachovávají si ve všech pádech, případně číslech a rodech stejný tvar.

Neskloňování představuje používání pouze nominativního tvaru slova, které se samo o sobě běžně skloňuje, ale v určitých spojeních zůstává neskloňováno. Patří sem tzv. nominativ jmenovací, nominativ značkový či složené číslovkové výrazy. Více o tom až v kapitole 4.

2.2. Definice pojmu neohebnost podle U. Doleschal

Pod pojmem **neohebnost** rozumí U. Doleschal "*nepřítomnost flexe u slov, která patří k ohebným slovním druhům*" (Doleschal, 2002. s. 8).

S touto definicí neohebnosti bych si dovolila nesouhlasit, protože nevystihuje pojem neohebnost, nýbrž vysvětluje pojem **nesklonnost**.

Urschula Doleschal dále rozděluje neohebnost na **syntagmatickou** a **paradigmatickou**.

Syntagmatická neohebnost souvisí s kontextem, který může být jak stylistický, tak i textový nebo sociolingvistický. Jedná se např. o vlastní jméno *Vašo*, které se běžně skloňuje, ale ve spojení s příjmením může zůstat neohebné, jako např. *v písni Vašo Patejdla*. (Doleschal, 2002. s. 8).

Tento názor rovněž nesdílím, protože se v tomto případě nejedná opět o neohebnost, nýbrž o nesklonování běžně sklonného jména. Rovněž neohebnost paradigmatickou bych neřadila k neohebnosti, ale spíše k nesklonnosti, protože se jedná o slova, která patří k ohebným slovním druhům, pouze zůstávají nesklonná.

Doleschal definuje **paradigmatickou** neohebnost jako neohebnost, která s kontextem vůbec nesouvisí, tzn. že paradigmaticky neohebné slovo zůstává neohebné v jakémkoli kontextu. Patří sem např. některé názvy měst (*Cannes, Kansas City*) nebo nepřechýlená ženská příjmení (*Garbo*). Paradigmaticky neohebná slova dále dělí na **systémově** a **nesystémově** neohebná.

Nesystémově neohebná slova bychom mohli relativně snadno zařadit do českého flektivního systému, např. slovo *Karáčů* má shodnou koncovku s českým vzorem *stavení*. Zůstávají přesto však neohebná.

Naproti tomu **systémově neohebná** slova se nedají zařadit do českého flektivního systému, jedná se o celé skupiny slov, které mají nějaký společný příznak. Jednou skupinou jsou např. slova končící na dlouhé [u:], kromě mužských životných, např. *ragú, Kjúšú*. Jako další bychom sem mohli zařadit skupinu slov ženského rodu končících na krátké [i], jako např. *lady, Mimi*,...

Jak je vidět, vždy záleží na určitých gramatických vlastnostech slova, např. na rodě a fonologickém zakončení slova. Tyto vlastnosti mohou bránit začlenění slova do českého flektivního systému, a tak zůstávají tato slova neohebná.

V souvislosti s neohebností je třeba se zmínit také o **částečné ohebnosti**, což znamená, že slovo může mít koncovky jen v některých pádech. Jedná se o slova jako *finále, faksimile*, která mají v instrumentálu tvar *finálem, faksimilem*. (Doleschal, 2002, s. 8 - 9)

Podle této "nezdařilé" definice by k částečně ohebným slovům mohlo patřit také již výše zmíněné slovo *stavení*, které má odlišnou koncovku jen v instrumentálu, a přitom ho řadíme ho k plně sklonným jménům. Proto by měl být tento pojem lépe definován.

Jak jsem se již zmínila, vše, co bylo řečeno o neohebnosti a neohebných slovech, bych osobně zařadila do pojmu nesklonnosti, protože Doleschal pracuje ve své stati pouze se slovy, která patří k ohebným slovním druhům, tudíž nemohou být neohebná, ale pouze nesklonná.

3. Pojetí nesklonnosti jmen v současných mluvnicích

Pro získání informací o nesklonnosti jmen jsem si vybrala čtyři mluvnice, z nichž první dvě nejlépe reflektují současný stav českého jazyka a další dvě, které jsou již staršího vydání, umožňují srovnání pojetí nesklonnosti před dvaceti lety.

Jedná se o *Příruční mluvnici češtiny, Češtinu - řeč a jazyk, Českou mluvnici a Mluvnici češtiny II*.

Údaje ve všech mluvnicích se většinou shodují, avšak najdeme zde i určité odlišnosti, o kterých je pojednáno vždy na konci každé podkapitoly.

3.1. Substantiva

3.1.1 Nesklonná substantiva v *Příruční mluvnici češtiny*

Příruční mluvnice češtiny rozlišuje nesklonná **domácí** a **přejatá** substantiva.

Mezi nesklonná **domácí** substantiva řadí ustrnulé nepřímé pády substantiv nebo adjektiv, která fungují většinou jako příjmení, např. *Jakubů, Martinů, Janů*. Někdy sem bývá přiřazován také typ *Šerých*, ale to závisí na rodinné tradici, spíše se řadí mezi sklonná jména a skloňuje se podle typu *pán*.

Přejatá substantiva, která se svým zakončením nemohou zařadit do českého deklinačního systému, zůstávají nesklonná či téměř nesklonná. Jedná se převážně o neutra zakončená na vokály dlouhé i krátké, zřídka na konsonanty, ale také některá maskulina a feminina.

Mezi nesklonná přejatá **maskulina** patří: *abbé//abbého, atašé, chargé d'affaires, emu, zebu, kakadu, sou [sú], penny, leu [lei], tangens, kotangens,, sekans, kosekans* atd.

Slova *tangens* a *kotangens* mohou mít i tvary feminin: *tangenta, kotangenta*.

U slov *emu, zebu, kakadu* může být použito skloňování podle vzoru *pán*.

K nesklonným **femininům** můžeme podle mluvnice zařadit: *brandy, lady, rallye, revue, whisky, jury [žiri], Lori, Noemi, Kaliopi, Bety, Mary, Nike,*

Ingrid, Maud, Ráchel, Marylin, Dagmar, Dolores, Mercedes, Iris, Rút, Ljubov, Francoise atd.

Nesklonnými **neutry** končícími na vokál jsou:

[a] *aroma, malaga, moka, panama, revma,*

[a:] *aranžmá, angažmá, enjambement, abonement, apartmá,*

[e] *agáve, aloe, andante, extempore, faksimile, finále, miserere, nacionále, parere, parte, penále, promile, Chile, Karlsruhe, Ostende,*

[e:] *entrée, bufet [bifé], dražé, expozé, filé, foyer, froté, imprimé, kombiné, komuniké,*

[i] *alibi, Bali, brandy, cyankáli, dementi, derby, fondue, khaki, chianti [kianti], menu, Mississippi, penny, ragby, ražniči, sherry, taxi, Tbilisi, Sydney,*

[i:] *curie, Dillí, sárí,*

[o:] *nivó, plató, plymó, šodó, Hokkaidó, Waterloo, Bordeaux,*

[u] *Baku, Peru, tabu,*

[u:] *interview, Kjúšú, ragú, rendez-vous [randevú]*

Některá francouzská jména mají dvojí možnost výslovnosti, což vede k dvojímu řešení jejich skloňování. Většinou se jedná o apelativa, která můžeme vyslovovat s koncovým dlouhým vokálem [a:] nebo konsonantem [n]: *apartmá/apartmán*. Pokud tato slova vyslovujeme s koncovým vokálem, řadí se k neutřům a zůstávají nesklonná. Pokud výslovnost končí na konsonant, patří tato slova mezi maskulina a skloňují se podle vzoru *hrad*, např. N *enjambement*, G *enjambementu* [anžambmán, anžambmánu].

U slova *foyer* je to podobné. Slovo *bufet* se může rovněž vyslovovat dvěma způsoby, jako [bifé], pak se jedná o nesklonné neutrum, nebo jako zdomácnělé [bufet], poté se řadí ke skloňovaným maskulinům podle vzoru *hrad*.

U slova *plato/plató* závisí jeho skloňování nejen na jeho výslovnosti, ale zároveň na jeho psané podobě. Pokud se píše na konci s krátkým vokálem, řadí se ke sklonným neutřům a skloňuje se podle vzoru *město*. Jestliže je psáno i vyslovováno s dlouhým vokálem na konci, zůstává nesklonným neutrem.

Slova *faksimile*, *nacionále* mají vedle nesklonné plurálové podoby také variantu N *faksimilia*, G *faksimilií*, N *nacionálie*, G *nacionálií*.

Slovo *alibi* se řadí mezi částečně sklonná jména, může mít totiž v Isg. podobu *alibim*.

Složitě je rovněž slovo *interview*. Můžeme ho považovat za nesklonné neutrum, vyslovované [-vjú], nebo využít koncové -w a skloňovat ho podle vzoru *hrad: interviewu [intervjúvu]*.

Nesklonná **neutra** končící na konsonant jsou např:

blues, *Buenos Aires*, *copyright*, *jidiš*, *Cannes*, *Los Angeles*, *Lausanne*, *Nimes*, *rekviem*, *Port au Prince*, *expectorans*, *roborans*,...

Nesklonná jsou rovněž některá dříve pomnožná jména jako *Tübingen*.

Slovo *copyright* bývá často přiřazováno ke sklonným maskulinům.

Město *Melbourne* se řadí buď k nesklonným neutřům, nebo ke sklonným maskulinům podle vzoru *hrad: G Melbournu*.

Podobně slovo *Versailles* náleží k nesklonným neutřům nebo může být chápáno jako sklonné pomnožné jméno, pak se skloňuje podle vzoru *růže* (G *Versaillí*, D *Versaillím*,...).

(PMČ, 2001, s. 268 - 281)

3.1.2 Nesklonná substantiva v *Češtině - řeči a jazyce*

Mezi nesklonná substantiva jsou zařazena kromě několika jmen obecných a některých cizích jmen zeměpisných především jména končící v psané počestěné podobě na dlouhou samohlásku, která se řadí ke střednímu rodu:

-á: *angažmá*, *apartmá*, *aranžmá*, *etablismá*

-é: *dražé*, *expoze*, *filé*, *froté*, *klišé*, *kombiné*, *komuniké*, *kupé*, *plisé*, *relé*, *resumé*, *varieté*, *žervé*

-ó: *byró*, *nivó*, *plató*, *šodó*, *tabló*

-ú: *ragú*, *iglú*.

U jmen zakončených na -ó se často krátí koncový vokál a pak se tato jména skloňují podle vzoru *město*.

Cizí jména obecná jako *appartement*¹⁾, *foyer*, *bufet*, *tiret*, *komitét*, *interview* patří také k nesklonným jménům, dají se však včlenit podle psané podoby k českým substantivním vzorům mužského rodu: N *appartement* - G *appartementu*, N *foyer* - G *foyeru*,...

K dalším nesklonným jménům patří např. životná **maskulina** jako *atašé*, *abbé*, avšak slovo *abbé* může mít rovněž tvary se zájmennými koncovkami: *abbého*, *abbému*,...

Řada **neuter** zakončených na krátkou samohlásku se také řadí k nesklonným jménům: *gama*, *omega*, *havana*, *malaga*, *moka*, *revma*, *alibi*, *cyankáli*, *dementi*, *harakiri*, *chianti*, *šasi*, *derby*, *beri - beri*, *hikory*, *ragby*, *tabu*.

Neutra končící na -e, -i, -y mohou mít v Isg koncovku -m, např. *andantem*, *finálem*, *promilem*, *skórem*, *ciankálím*²⁾, *šerym*.

Můžeme zaznamenat i několik nesklonných maskulin a feminin:

maskulina *panama* (zast. *slaměný klobouk*), *para* (*setina dináru*),

feminina *okapi*, *lady*, *brandy*, *whisky*, *jury*, *rallye*, *revue*.

Nesklonné jméno *agáve* je výjimečné tím, že ho můžeme přiřadit jak k neutřům, tak i k femininům.

Některá jména latinského původu na -ns (*relaxans*, *stimulans*, *reagens*) a jména chápaná jako citátová (*spektabilis*³⁾, *chargé d'affaires*, *enfant terrible*) zůstávají rovněž nesklonná.

Cizí jména zeměpisná bývají často pouze nesklonná, např. *Chamonix*, *Bordeaux*, *Calais*, *Cannes*, *Nimes*, ...

1) Pravidla českého pravopisu umožňují psaní tohoto slova pouze v počeštěné podobě (*apartmá/apartmán*), tudíž se jedná o pravopisnou chybu.

2) Slovo *cyankáli* se píše pouze v podobě s y po c, proto se jedná o pravopisnou chybu.

3) Pokud je slovo chápané jako citátové, zůstává u něj původní pravopis, proto by se mělo toto slovo psát v podobě *spectabilis*.

Některá zeměpisná jména se mohou začlenit do českého deklinačního systému, např. N *Melbourne* - G *Melbournu*, N *Greenwich* - G *Greenwiche*, N *Graz* - G *Grazu*, N *Koblenz* - G *Koblenze*,...

Slovo *Versailles* může mít tvary nesklonné i sklonné, G *Versaillí*, D *Versaillím*, L *Versaillích*.

(Čechová, 2000, s. 199 - 203)

3.1.3 Nesklonná substantiva v *Mluvnici češtiny II*

Tato mluvnice byla vydána již v roce 1986, proto nemůže sloužit jako zdroj aktuálních informací, avšak obsahuje asi nejvíce informací o nesklonných jménech, které se zpravidla shodují s údaji v novějších mluvnicích.

Nesklonná zůstávají v češtině podle této mluvnice mnohá přejatá apelativa, která se vzhledem ke svému zakončení nemohla začlenit do českého deklinačního systému, ale také řada vlastních jmen a cizích zeměpisných jmen.

Přejatá apelativa

Mezi nesklonná apelativa patří především jména končící v psané podobě na dlouhou samohlásku. Jsou to především jména středního rodu:

-á: *angažmá, apartmá, aranžmá, etablismá, reglamá,*

-é: *dražé, expozé, filé, froté, klišé, kombiné, komuniké, kupé, plisé, pyrė, relé, varieté, žervé,*

-ó: *byró, plató, roló, šodó, tabló,*

-ú: *ragú,*

-í: *sáří*

Jména končící na -ó se mohou adaptovat zkrácením koncového -ó na -o, pak se skloňují podle vzoru *město*.

Nesklonná jsou rovněž **životná maskulina**, např. *abbé* (též skl.), *atašé, protežé, papá*, dále **neživotná maskulina** *buklé, pengö* a **feminina** *chaussée, mamá*.

Jména končící na krátkou samohlásku *-i*, *-y*, *-a*, nebo *-u* se také neskloňují. Jsou to: **neutra** *alibi*, *cyankáli*, *dementi*, *harakiri*, *chianti*, *šasi*, *beri-beri*, *taxi* (i neskl. m.), *derby*, *penny* (též neskl. m.), *ragby*, *delta*, *gama*, *omega*, *havana*, *malaga*, *moka*, *panama* (tkanina), *revma*, *tabu*, *džiu-džitsu*,

feminina *peri*(v sg též neskl. n., v pl s koncovkami podle *růže*), *okapi* (též neskl. n., v pl podle vzoru *růže*), *lady*, *brandy*, *whisky* (též *viska* skl. f.), *džentry*, *jury*, *rallye* (též neskl. n.), *revue* (též skl. f.),

neživotná maskulina *henry*, *panama* (klobouk), *para*,

životná maskulina *emu*, *zebu*. Další takto zakončená životná maskulina, jako *kakadu*, *nandu*, *marabu*, se skloňují podle vzoru *pán*: G *kakadua*, D *kakaduovi*,...

Řada nesklonných jmen by se dala dobře zařadit k domácím vzorům. To platí např. pro neutra končící na *-e*: *bakchanále*, *faksimile*, *finále*, *nacionále*, *pastorále*, *penále*, *promile*, *agáve*, *konkláve*, *breve*, *aloe*, *benzoe*, *kánoe*, *extempore*, *skóre*, *palmáre*, *parte*, *andante*.

Tato jména mohou mít v Isg koncovku *-m*: *finálem*, *agávem*, *promilem*,...

Slova *agáve* a *aloe* se mohou řadit i k nesklonným femininům.

U některých ze jmen končících na *-e* byla přejata též latinská plurálová forma na *-ia* (*faksimilia*), popř. počestěná v *-ie* (*nacionálie*). Tato slova se pak v plurálu mohou skloňovat podle vzoru *moře* (s koncovkou *-ia*) nebo *růže* (s koncovkou *-ie*).

Nesklonná jsou i jména latinského původu středního rodu končící na *-ns*: *purgans*, *relaxans*, *expektorans*, *stimulans*, *reagens*. I u těchto slov byly přejaty latinské plurálové formy na *-ia* (*relaxancia*, *reagencia*), v počestěné podobě na *-ie* (*relaxancie*). Jména s počestěnou podobou získávají ženský rod a skloňují se podle vzoru *růže*.

Některá další jména zakončená na souhlásku, z nichž jsou některá chápána jako citátová, se užívají také jako nesklonná, např.: *spektabilis*, *finis*, *majáles*, *copyright*, *dur*, *moll*, *jidiš*, *rekviem*, nebo také citátová spojení: *chargé d'affaires*, *verso libre*, *homo sapiens*, *enfant terrible*.

U některých přejatých slov závisí sklonnost/nesklonnost na jejich výslovnosti. Jedná se o slova jako *enjambement, departement*,... Pokud se tato slova vyslovují s koncovým *-á*, zůstávají nesklonnými neutry. V druhém případě končí jejich výslovnost na *-n* a skloňují se jako maskulina podle vzoru *hrad*. Podobně se chovají slova *foyer, interview, bufet, tiré/tiret, komité/komité*. Při výslovnosti na dlouhou koncovou samohlásku se chovají jako nesklonná neutra, kdežto u výslovnosti na koncový konsonant patří k maskulinům a skloňují se podle vzoru *hrad*.

Nesklonná osobní jména

Česká příjmení adjektivního typu jako *Šerých, Tichých, Smutných* zůstávají většinou nesklonná, jinak se mohou skloňovat podle vzoru *pán*. Rovněž příjmení zakončená na *-ů, -ův, -ůj* se řadí k nesklonným jménům (*Kubů, Jakubův, Petrůj*).

Nesklonná jsou ženská jména zakončená na *-i, -y, -u, -ú* (*Bety, Fany, Nancy, Jani, Mimi, Noemi, Maru, Milu, Bánú*).

Cizí ženská jména, jejichž zakončení neodpovídá žádnému českému skloňovacímu typu, zůstávají buď nesklonná, nebo se počešťují přidáním koncovky *-a* a skloňují se podle vzoru *žena* (*Denise/Denisa, Ester/Estera, Dagmar/Dagmara*).

Úplně nesklonná zůstávají cizí křestní jména zakončená na *-l* (*Ráchel, Mabel*), *-s* (*Dolores, Mercedes*), *-v* (*Ljubov*), a některá další jako *Jane, Maud, Carmen*. Antická jména mohou rovněž zůstat beze změny (*Ceres, Nemesis, Libertas*,...).

Řada francouzských jmen končících na *-ois, -oix, -oy* se ve spojení se skloňovaným rodným jménem nebo předložkou většinou nesklonuje, např. *obraz od Delacroix, Henriho Leroy*,...

Někdy zůstávají u cizích jmen nesklonována naopak křestní jména ve spojení s příjmením, pokud končí křestní jméno na *-i, -e, -o, -u*, např. *Charlie Chaplina, Giuseppe Verdiho*,...

Celkový přehled nesklonných křestních jmen najdeme v příloze č. 1.

Nesklonná zeměpisná jména

V češtině zůstávají nesklonována jen cizí zeměpisná jména, která se řadí k neutřům, a jedná se většinou o neslovanská jména zakončená ve výslovnosti na samohlásky [e], [é], [í], [ó], [ú], např. *Hiddensee, Cambrai, Malmö, Karáčí, Milwaukee, Bordeaux, Waterloo, Kjúšú, Dachau*.

Dále se nesklonují cizí zeměpisná jména zakončená na [i], [u], jako *Kupari, Soči, Nairobi, Sydney, Baku, Timbuktu*.

Některá jména končící v psané podobě na -e kolísají mezi sklonností a nesklonností. Jako nesklonná se řadí k neutřům, jako sklonná k maskulinům (*Melbourne/Melbournu, Toulouse, Jacksonville*).

Z důvodu odlišné grafické a výslovnostní podoby se nesklonují také některá toponyma končící ve výslovnosti na souhlásku (*Lille, Providence, Brisbane*), dále toponyma končící cizím plurálovým formantem (*Cannes, Bourges, Hameln*) nebo jména víceslovná (*Los Angeles, Buenos Aires, Saint Louis*).

Toponymum *Versailles* může být nesklonné nebo se může skloňovat jako plurálové (G *Versaillí*). (MČ II, 1986, s. 342 - 376)

Přehled nesklonných zeměpisných jmen najdeme v příloze č. 2.

3.1.4 Nesklonná substantiva v *České mluvnici*

Tato mluvnice je nejstarší ze všech čtyř zde použitých mluvnic, byla vydána již v roce 1981, proto ji nemohu považovat za ideální pramen své práce, ale slouží spíše ke srovnání tehdejšího a současného stavu nesklonnosti jmen. Po jejím prostudování jsem zjistila, že se v mnohém shoduje se současnými mluvicemi.

Česká mluvnice řadí mezi nesklonná substantiva především přejatá obecná jména končící ve výslovnosti na dlouhou samohlásku, která jsou zpravidla středního rodu. Jsou to např.:

-á: *angažmá, abonmá, apartmá, aranžmá,*

-é: *klišé, résumé, expoze, turné, filé, želé, žervé, froté, relé, foyer, kupé*,
maskulina *atašé, abbé aj.*,

-í, -ý: *curie, revue, Dillí*,

ó: *nivó, plató, byró, tabló, Bordeaux*,

ú: *ragú, interview,...*

Některá z těchto slov již zdomácněla, přijala jiný rod a začala se skloňovat. S tím souvisí také odlišná výslovnost či psaná podoba. Např. u slov končících na dlouhé -ó byla přijata krátká varianta, a tak se tato slova začala skloňovat podle vzoru *město*.

U slova *atelier* použijeme dnes jen velmi zřídka nesklonnou podobu, spíše se řadí ke sklonným maskulinům a skloňuje se podle vzoru *hrad*.

Stejně tak slova jako *foyer* nebo *interview* mohou zůstat nesklonná nebo se přiřadit ke sklonným maskulinům podle vzoru *hrad*: G *foyeru, interviewu*.

Za zmínku stojí rovněž slova *tangens, sekans*, která se původně řadí k nesklonným maskulinům, ale mohou nabývat i ženského rodu tvarem *tangenta, sekanta* a skloňovat se podle vzoru *žena*.

Vyslovovaná a psaná podoba slov je důležitá především u francouzských slov jako jsou *etablissement, enjambement, aj.* Pokud je vyslovíme s konečným -á [*etablismá*], patří ke střednímu rodu a nesklonují se. Jejich psaná podoba může být počestěná. Pokud je však chceme přiřadit k mužskému rodu, ponechávají si zpravidla původní pravopis s skloňují se podle vzoru *hrad*: *etablissement, G etablissementu,...*

Další skupinou nesklonných substantiv jsou přejatá jména zakončená na krátkou samohlásku .

Jde především opět o slova rodu středního:

-e: *penále, finále, faksimile, extempore, skóre*,

-i: *alibi, dementi, taxi, Soči, Tbilisi*,

-y: *brandy, derby, buly*,

-u: *Baku, tabu*,

-a: pepita,...

Některá z těchto slov na *-i, -y, -e* nebo *-é* mohou mít v Isg i skloňovaný tvar, např. *alibim, harakirim, cyankálim, bulym, faksimilem, finálem, expozém.*

Jména *faksimile, nacionále* mají skloňované tvary i v plurálu: *faksimilia/faksimilie, G faksimilií,...* Podobné tvary mají i v sg nesklonné odborné názvy končící na *-ns*: *stimulans, reagens, Npl stimulancia, reigencia,...*

(ČM, 1981, s. 174 - 176)

3.1.5 Srovnání pojetí nesklonnosti substantiv v mluvnících

Všechny mluvnice vymezují několik skupin slov, u kterých se v jejich nesklonnosti naprosto shodují. Zajímavé jsou ale především ty skupiny a ta slova, která jsou problémová a neustále kolísají v rodě či mezi sklonností a nesklonností.

Po důkladném prostudování a porovnání všech výše uvedených mluvnic jsem zjistila řadu odlišností, které se týkají nejen určitých skupin slov, ale i jednotlivých konkrétních slov.

Nejdříve bych se věnovala těm skupinám slov, u kterých se všechny mluvnice shodují. Jedná se o: 1) přejatá slova končící na krátkou samohlásku, např. *moka,*

penále, alibi, brandy,

2) přejatá slova končící na dlouhou samohlásku, např. *sáří,*

angažmá, dražé, šodó, ragú,...

Dále se všechny mluvnice shodly v tom, že u přejatých slov končících na *-ó*, jako *byró, plató*, často dochází k jejich počešťování, tudíž ke zkracování a následnému skloňování podle vzoru *město*.

Poslední shoda se týkala slov zakončených na *-e*, jako *faksimile, finále, promile* atd., kterým tři ze čtyř mluvnic přiřazovaly v Isg. koncovku *-m*, tzn. *faksimilem, finálem, promilem,...* Výjimkou je pouze *Příruční mluvnice češtiny*, která dovoluje tuto koncovku pouze slovu *alibi*.

Naproti tomu *Čeština - řeč a jazyk* a *Česká mluvnice* přiřazovaly tuto koncovku zároveň všem ostatním přejatým jménům končícím na *-e*, *-i*, *-y*, např. *cyankálím*, *šerym*, *alibim*, *bulym*. To je první případ, ve kterém se všechny mluvnice neshodly.

Problémovou skupinou slov jsou latinská slova zakončená na *-ns* jako *reagens*, *relaxans*, *stimulans*. Zatímco dvě starší mluvnice se shodují v tom, že jsou tato slova v sg. nesklonná neutra a v pl. plně sklonná neutra či feminina, dvě současné mluvnice se naprosto rozcházejí. *Příruční mluvnice češtiny* řadí tato slova v sg. k plně sklonným maskulinům či neutřům a v pl. rovněž k plně sklonným neutřům, či femininům.

Čeština - řeč a jazyk vnímá tato slova naopak jako nesklonná, a to jak v sg., tak i v pl.

U dalších skupin slov nemůžeme říci, že by se mluvnice neshodly, protože některé mluvnice se o nich vůbec nezmiňovaly.

Jedná se např. o citátová spojení, o kterých se zmiňují pouze *Čeština - řeč a jazyk* a *Mluvnice češtiny II* a chápou je také jako nesklonná, např. *homo sapiens*, *chargé d'affaires*, *enfant terrible*,...

Další, poměrně důležitou skupinou slov jsou nesklonná křestní jména a příjmení. O nich se můžeme dočíst pouze v *Příruční mluvnici češtiny* a v *Mluvnici češtiny II*, která se touto skupinou zabývá nejrozsáhleji. Můžeme však konstatovat, že se tyto dvě mluvnice v nesklonnosti těchto slov shodují.

Poslední skupinou slov, ve které se mluvnice úplně neshodly, jsou životná maskulina na *-u*, jako *kakadu*, *nandu*, *emu*, *zebu*,...

Nejnovější mluvnice *Příruční mluvnice češtiny* řadí tato slova k nesklonným i sklonným maskulinům podle vzoru *pán*.

Druhá současná mluvnice *Čeština - řeč a jazyk* chápe tato slova pouze jako sklonná maskulina.

Od tohoto pojetí se však odlišuje starší *Mluvnice češtiny II*, která tuto skupinu slov ještě dále rozlišuje. Např. slova *kakadu*, *nandu*, *marabu* řadí rovněž ke sklonným maskulinům, kdežto slova *emu*, *zebu* vnímá pouze jako nesklonná maskulina.

Nejstarší mluvnice se o těchto slovech nezmiňuje.

Nyní se již dostáváme k nejzajímavější části této kapitoly, tj. ke konkrétním slovům a jejich odlišné sklonnosti či nesklonnosti v jednotlivých mluvnicích.

Pro přehlednost jsem umístila všechna slova do následující tabulky.

Pojetí nesklonnosti a rodové příslušnosti jmen v českých mluvnicích

Slovo	Název použité mluvnice			
	<i>Příruční mluvnice češtiny</i>	<i>Čeština - řeč a jazyk</i>	<i>Mluvnice češtiny II</i>	<i>Česká mluvnice</i>
<i>abbé</i>	skl. i neskl. m.	skl. i neskl. m.	skl. i neskl. m.	nesklonné m.
<i>brandy</i>	neskl. f. i n.	nesklonné f.	nesklonné f.	nesklonné f.
<i>agáve</i>	nesklonné n.	neskl. n. i f.	neskl. n. i f.	neuveďeno
<i>taxi</i>	nesklonné n.	neuveďeno	neskl. n. i m.	nesklonné n.
<i>whisky</i>	nesklonné f.	nesklonné f.	nesk. i skl. f. (<i>viska</i>)	neuveďeno
<i>rallye</i>	nesklonné f.	nesklonné f.	nesklonné f. i n.	neuveďeno
<i>revue</i>	nesklonné f.	nesklonné f.	neskl. i skl. f.	neuveďeno
<i>okapi</i>	neuveďeno	nesklonné f.	nesklonné f. i n.	neuveďeno
<i>copyright</i>	neskl. n. i skl. m.	neuveďeno	nesklonné n.	neuveďeno
<i>aloe</i>	nesklonné n.	neuveďeno	neskl. n. i skl. f.	neuveďeno
<i>tangens</i>	neskl. m i skl. f.	nesklonné m.	nesklonné m.	neskl. m i skl.f.

Jak již z tabulky vyplývá, jedná se o problematická slova, která můžeme přiřadit k různým rodům a chápat je jako nesklonná, ale některá i jako sklonná. V tabulce nalezneme řadu rozdílů v pojetí těchto slov prostřednictvím současné a starší mluvnice. Zároveň však ani obě současné mluvnice nejsou zajedno.

Je vidět, že ani u slov, která se již dlouho vyskytují v českém jazyce a běžně se používají, není stále ještě přesně stanovena jejich příslušnost k určitému rodu ani ke sklonným či nesklonným jménům. Na tom je zřetelné, jak špatně se některá přejatá slova začleňují do českého deklinačního systému a že existuje spousta návrhů, jak s takovými slovy naložit. Proto dochází k neshodám mezi jednotlivými mluvnicemi, které budou pravděpodobně neustále přetrvávat.

3.1.6 Porovnání pojetí nesklonnosti substantiv v mluvnicích s údaji v ČNK

Pro srovnání údajů z mluvnic s údaji v ČNK jsem použila nejnovější synchronní korpus SYN 2005. Jde o reprezentativní korpus současné psané češtiny, který obsahuje asi 100 miliónů slov. Toto množství slov tvoří ze 40 % beletrie, z 33 % publicistické texty a z 27 % odborná literatura. Korpus obsahuje pouze texty vydané po roce 1989.

Protože by bylo srovnání všech údajů velmi náročné a možná i zbytečné a neefektivní, rozhodla jsem se porovnat pouze nesklonnost jmen ve výše uvedené tabulce a několika dalších slov. V tabulce se však objevují slova, která jsou považována všemi mluvnicemi za nesklonná a liší se jen v rodě. Tato slova jsem tudíž vynechala a zaměřila se jen na slova, u kterých se mluvnice rozcházejí v tom, zda je označují jako (pouze) nesklonná. Jedná se o slova: *abbé, whisky, revue, copyright, aloe, tangens*. Dalšími problémovými slovy, u kterých se mluvnice neshodly, a proto jsem se je rozhodla srovnat s ČNK, jsou životná maskulina končící na *-u* jako *emu, zebu, marabu, nandu, kakadu*.

Slovo *abbé* pokládají tři ze čtyř mluvnic za sklonné i nesklonné maskulinum, pouze *Česká mluvnice* jen za nesklonné. V ČNK se slovo *abbé* vyskytovalo 72× v nesklonné podobě a 37× jako sklonné maskulinum, např. *odpovídal panu abbému, odsoudil netolerantnost abbého*⁴⁾.

Přestože převažuje nesklonná varianta, můžeme říci, že se na tomto slovu mluvnice s korpusem shodly.

Druhým problematickým slovem je *whisky*. Pokud je psáno takto, patří jednoznačně mezi nesklonná feminina. Existuje však ještě jedna možnost, a tou je počestěná podoba *viska*, která se skloňuje. Tuto možnost uvedla jen starší *Mluvnice češtiny II*, proto mne velmi zajímalo, zda se tato varianta dnes ještě užívá.

V ČNK jsem našla 1661 výskytů slova *whisky* a pouze 4 příklady s počestěnou podobou *viska*, např. *Na výběr je devatenáct druhů visek*⁵⁾. Z údajů v ČNK bych řekla, že počestěná podoba se dnes užívá opravdu jen zřídka a postupem času možná definitivně zanikne.

U slova *revue* bylo opět zajímavé, že zatímco ho novější mluvnice pokládají pouze za nesklonné femininum, starší *Mluvnice češtiny II* nabízí také možnost ho skloňovat. ČNK tuto možnost však zcela popírá, protože se ve všech dostupných textech vyskytuje jen jako nesklonné.

Složitě se vyvíjely názory na skloňování slova *copyright*. Před dvaceti lety ho *Mluvnice češtiny II* řadila k nesklonným neutřům. Dnes se však podle *Příruční mluvnice češtiny* může také skloňovat jako maskulinum podle vzoru *hrad*. Údaje v ČNK tuto možnost skloňování jen potvrzují. Slovo *copyright* má v korpusu celkem 136 výskytů, z nichž pouze 25 odpovídá skloňované variantě. Ze zbylých 111 výskytů se však *copyright* objevuje 50x v citaci anglického textu a 60x v nominativu či akuzativu, z čehož nemůžeme posoudit, zda je užito jako sklonné, či nesklonné.

4) - 5) *Český národní korpus - SYN2005*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.

Nesklonnost tohoto slova dokazuje pouze jediný příklad: v zásadě odpovídalo *anglickým a americkým copyright* ⁶⁾. Tudíž můžeme konstatovat, že dnes považujeme toto slovo za běžně sklonné.

U slova *aloe* naopak zvítězilo pojetí starší *Mluvnice češtiny II*, která ho považuje za nesklonné neutrum, či sklonné femininum, zatímco současná *Příruční mluvnice češtiny* jej řadí pouze k nesklonným neutřům. Podle ČNK sice převládá nesklonná varianta *aloe* (108×), ale objevují se zde v malé míře i sklonné varianty (3×), např. *Aloí je tři sta dvacet pět druhů*⁷⁾.

Posledním slovem z tabulky je slovo *tangens*, které považují dvě mluvnice za nesklonné maskulinum a dvě mluvnice za nesklonné maskulinum či sklonné femininum (*tangentu*). ČNK uvádí toto slovo převážně v jeho zkratkové podobě *tg*, pouze 7× je uvedeno ve slovním tvaru, a vždy v nesklonné podobě. Myslím, že je to dáno tím, že lidé nemají povědomí o tom, jak skloňovat slova na *-ns*, a proto volí raději nesklonnou variantu, než aby použili špatný tvar.

Co se týče slov končících na *-u*, má každá mluvnice své vlastní, vůči ostatním mluvnicím odlišné pojetí jejich nesklonnosti (viz výše). V ČNK se tato slova nevyskytují v hojné míře, ale několik příkladů se přece jen najde. A jsou velmi překvapivé, protože u všech výše zmiňovaných slov končících na *-u* jsem našla jen nesklonnou variantu. Tomu neodpovídá pojetí ani jedné mluvnice. Vysvětlením může být to, že se tato slova nepoužívají často a jejich koncovka neodpovídá žádnému skloňovacímu typu, proto se lidé uchylují k nesklonování těchto slov, přestože se skloňovat dají.

Závěrem našeho srovnání bychom mohli shrnout, že údaje z mluvnic (zejména novějších) většinou odpovídají údajům v ČNK, a pokud ne, je to dáno nedostatečným všeobecným povědomím o skloňování cizích slov.

6) - 7) *Český národní korpus - SYN2005*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.

3.2. Adjektiva

Nesklonných adjektiv se nevyskytuje v češtině příliš mnoho, přesto jsem našla v mluvnicih několik příkladů, ve kterých se víceméně shodují.

3.2.1 Nesklonná adjektiva v *Příruční mluvnici češtiny*

Mezi nesklonná adjektiva řadí tato mluvnice převážně adjektiva přejatá z cizích jazyků, např. *glazé, lila, prima, fajn* (hov.).

Nesklonná jsou v hovorové podobě také přivlastňovací adjektiva typu *Novákovíc (rodina)*.

(PMČ, 2001, s. 284)

3.2.2 Nesklonná adjektiva v *Češtině - řeči a jazyce*

Mezi nesklonná adjektiva patří podle Čechové především jména cizího původu, např. odborné výrazy, jako *brutto, netto*, názvy barevných odstínů, jako *běž, khaki, lila, terakota, drap, blond* nebo výrazy hovorové a nespisovné: *prima, fajn, fér, nóbl, extra,...*

Některé výrazy již zdomácněly a byly k nim vytvořeny adjektivní podoby s českými příponami, např. *féroví páni, béžové sako, blond'até vlasy, primová hudba,...*

(Čechová, 2000, s. 208)

3.2.3 Nesklonná adjektiva v *Mluvnici češtiny II*

Mluvnice češtiny II řadí do nesklonných adjektiv malou skupinu jmen, která jsou většinou cizího původu a bývají přiřazována k adjektivům proto, že označují nějakou vlastnost. Tato slova jsou většinou nespisovná, či hovorová., např. *prima, fajn, fér, khaki, lila, běž, blond, kaput*, ale objevují se též výrazy odborné, jako *brutto, netto,...*

Některá z těchto slov se již adaptovala do češtiny a po přiřazení adjektivního sufixu nabyla povahy sklonných adjektiv (*fajnový, férový, blond'atý,...*).

(MČ II, 1986, s. 387)

3.2.4 Nesklonná adjektiva v *České mluvnici*

K nesklonným adjektivům řadí tato mluvnice opět jména cizího původu, především hovorová, či nespisovná, např. *lila, fajn, fér, pepita, drap, glazé, khaki*.

Některá z nich již zdomácněla a získala adjektivní sufix, tudíž se stala sklonnými adjektivy, např. *fajnový, drapový, pepitový, férový*.

(ČM, 1981, s. 189)

3.2.5 Srovnání pojetí nesklonnosti adjektiv v mluvnicích

U adjektiv nebyly zjištěny žádné markantní rozdíly v pojetí jednotlivých mluvnic. Všechny mluvnice se shodují, že mezi nesklonná adjektiva patří především cizí slova, a to hovorová, či nespisovná, jako *fajn, fér*, nebo i slova odborná, jako *brutto, netto*.

Pouze *Příruční mluvnice češtiny* se v souvislosti s nesklonnými adjektivy zmiňuje ještě o hovorových podobách přivlastňovacích adjektiv typu *Novákovíc*.

3.3. Pronomina

U pronomin bylo složitější najít ta, která patří k nesklonným, protože jich je velmi málo, a proto jim není v mluvnicih věnována taková pozornost a nejsou vyčleněna do samostatné kapitoly. Přesto jsem po důkladném prostudování všech mluvnic našla několik zájmen, která se řadí k nesklonným.

3.3.1 Nesklonná pronomina v *Příruční mluvnici češtiny*

K nesklonným pronominům řadí tato mluvnice pouze zájmena *jeho*, *jejich*, *jehož* a *jejichž*, která mají ve všech pádech stejný tvar.

(PMČ, 2001, s. 289, 290)

3.3.2 Nesklonná pronomina v *Češtině - řeči a jazyce*

K nesklonným zájmenům patří podle Čechové ustrnulé tvary genitivu osobních zájmen *on*, *oni*, které stojí ve funkci přívlastku a doplňují tvary adjektivní.

Jedná se o zájmena *jeho*, *jejich* a vztažné zájmeno *jehož*, *jejichž*. Tato zájmena mají pro všechny rody, čísla a pády stejný tvar, proto jsou nesklonná.

(Čechová, 2000, s. 216)

3.3.3 Nesklonná pronomina v *Mluvnici češtiny II*

Mezi nesklonná zájmena patří podle této mluvnice pouze zájmena *jeho*, *jehož* a *jejich*, *jejichž*. Mají ve všech pádech stejný tvar, proto jsou nesklonná (*Právě jeho mínění si nejvíce vážil. O jeho výletech často vyprávěl.*).

(MČ II, 1986, s. 397)

3.3.4 Nesklonná pronomina v *České mluvnici*

O nesklonných pronominech se v této mluvnici téměř nezmiňují. Pouze v souvislosti s přívlastňovacími zájmeny se zde píše o neměnných tvarech přívlastňovacího zájmena třetí osoby mužského a středního rodu sg. *jeho* a v pl. *jejich*. Jedná se původně o genitiv sg. a pl. zájmena *on*, ale zpravidla fungují jako shodný přívlastek a stojí tak před jménem. (ČM, 1981, s. 198)

3.3.5 Srovnání pojetí nesklonnosti pronomin v mluvnících

Co se týče nesklonných zájmen, uvádějí všechny mluvnice pouze zájmena *jeho*, *jejich* a kromě *České mluvnice* ještě zájmena *jehož*, *jejichž*. Není se čemu divit, protože zájmena patří k neproduktivním slovním druhům, tudíž se jejich počet nemění.

3.4. Numeralia

3.4.1 Nesklonná numeralia v *Příruční mluvnici češtiny*

Nesklonnými číslovkami bývají ve spojení s počítaným předmětem číslovky *sto, málo*: *s málo věcmi, bez sto lidí*.

Pokud však stojí jako samostatné slovo, skloňují se podle vzoru *město*: *bez mála, s málem, ke stu*.

Rovněž číslovky *půl, pár* se ve spojení s počítaným předmětem nesklonují: *k půl milionu, bez pár korun,...*

Pokud se jedná o složený číslovkový výraz, často se skloňují pouze číslovky označující desítky a jednotky, sta a tisíce zůstávají většinou nesklonné: *s tisíc sedm set padesáti šesti korunami*. (PMČ, 2001, s. 308)

3.4.2 Nesklonná numeralia v *Češtině - řeči a jazyce*

Nesklonné bývají v ustálených spojeních číslovky *půl, čtvrt* (*před půl rokem, po čtvrt hodině*).

Rovněž číslovka *sto* bývá v určitých spojeních užitá jako nesklonná: *bez sto lidí, ke sto korunám*. Stejně tak i v kombinovaných číslovkových výrazech, např. *s pěti tisíci sto padesáti pěti korunami*.

Číslovky souborové⁸⁾, pokud jsou užitý na místě číslovek základních, se skloňují podle vzoru *město* nebo zůstávají neskloněny, např. *devatero lesů - o devateru lesů/ o devatero lesích*.

Výrazy *málo, nemálo* zůstávají ve spojení s počítaným předmětem nesklonné, kromě genitivu, kde může být použita koncovka *-a* (*z mála dětí, s málo lidmi, k málo lidem*).

(Čechová, 2000, s. 217 - 218)

8) Mluvnice *Čeština - řeč a jazyk* řadí číslovky *devatero, patero* k číslovkám úhrnným a následně o nich hovoří jako o číslovkách souborových, což odporuje předchozímu zařazení. Jedná se o chybu v mluvnici.

3.4.3 Nesklonná numeralia v *Mluvnici češtiny II*

Podle této mluvnice zůstávají nesklonné číslovky *půl* a *čtvrt*, např. *přes půl kila, před půl rokem, za čtvrt roku, pro čtvrt metru,...*

Rovněž univerbizovaný výraz *tříčtvrtě* zůstává nesklonný, např. *před tříčtvrtě hodinou, ke tříčtvrtě metru.*

Stejně tak i číslovky typu *půldruha, půlpáta* mají neměnný tvar, např. *po půldruha roce, před půldruha rokem,...* Mnohem častější jsou však delší skloňované tvary *půldruhého, půldruhém atd.*

Číslovka *pár* se užívá také jako nesklonná, např. *za pár minut, kvůli pár lidem,...*

Někdy zůstávají nesklonné i číslovky, které se běžně skloňují. Jedná se především o číslovku *sto* (*bez sto lidí, ke sto lidem,...*), někdy i *tisíc* či *milion* (*s milion lidmi*). Často zůstávají tyto číslovky nesklonné v kombinovaných číslovkových výrazech.

Stejně tak číslovka *málo* zůstává ve spojení s počítaným předmětem zpravidla nesklonná (*s málo lidmi, k málo penězům*), jen v G má obvyklý tvar *mála* (*jeden z mála lidí*).

(MČ II, 1986, s. 402 - 407)

3.4.4 Nesklonná numeralia v *České mluvnici*

Jako nesklonná číslovka se zde uvádí číslovka *sto*, pokud je ve spojení s počítaným předmětem nebo v kombinovaném číslovkovém výrazu, např. *ke sto korunám, se sto lidmi, po sto dvaceti letech,...*

Další nesklonnou číslovkou je číslovka *málo*. Opět to platí jen v případě, pokud se nachází ve spojení s počítaným předmětem, jako *s málo penězi, k málo korunám,...* Sama o sobě je číslovka sklonná.

(ČM, 1981, s. 218)

3.4.5 Srovnání pojetí nesklonnosti numeralí v mluvnících

Mluvnice se nezabývají přímo nesklonností numeralí, ale spíše syntagmatickou neohybností, tzn. jejich nesklonováním v určitých spojeních.

Všechny mluvnice shodně řadí k nesklonným číslovkám číslovky *málo*, *sto* ve spojení s počítaným předmětem, *sto* navíc i ve složených číslovkových výrazech. Pokud stojí tyto číslovky samy o sobě, skloňují se podle vzoru *město*.

Ne všechny, ale většina z nich uvádí jako nesklonné rovněž číslovky *půl* a *pár*. Na číslovce *čtvrt* se shodují pouze *Čeština - řeč a jazyk* a *Mluvnice češtiny II*, která považuje za běžně nesklonované zároveň číslovky *tříčtvrtě*, *půldruha*. Přestože se jedná o starší mluvnici, odpovídá pojetím číslovek *tříčtvrtě*, *půldruha* současnému úzu jazyka narozdíl od současných mluvnic, které považují tyto číslovky za běžně sklonné.

4. Neskloňování sklonných jmen

Jména, která se řadí ke sklonným slovům a běžně se skloňují, mohou ve spojení s jiným jménem zůstat neskloňována. Jedná se např. o tzv. **nominativ jmenovací**. K apelativu v jiném pádě než v nominativu bývá připojeno jméno v nominativu, tudíž s ním není ve shodě a neskloňuje se, např. *v okrese Vyškov, v kavárně Nisa, na hradě Trosky,...*

(PMČ, 2001, s. 236)

Dalším spojením, ve kterém dochází k neskloňování sklonného jména, je tzv. **nominativ značkový**, neboli anteponovaný substantivní přívlástek. V tomto případě stojí jméno v nominativu před jiným jménem, které se skloňuje, přičemž první jméno zachovává stále tvar v nominativu, např. *v Tipsport aréně, do Gambrinus extraligy,...*

Třetím významným příkladem neskloňování sklonných jmen jsou **kombinované číslovkové výrazy**, u kterých se skloňují většinou pouze desítky a jednotky, sta a tisíce se neskloňují (*bez dvou tisíc sto padesáti pěti korun*). V určitých případech, např. pro usnadnění zápisu čísel při diktování, může zůstat celý výraz nesklonný, např. *k tisíc pět set třicet tři korunám*.

Třetím způsobem, jak naložit s kombinovanými číslovkovými výrazy, je skloňování všech částí výrazu.

Co se dále číslovek týče, neskloňují se rovněž číslovky *málo, sto, půl, pár*, pokud jsou ve spojení s počítaným předmětem (*s málo lidmi, bez pár korun, za půl hodiny*). (MČ II, 1986, s. 402 - 407)

K neskloňování dochází také u některých prenomin, většinou se jedná o křestní jména končící na *-o*, která zůstávají ve spojení s příjmením neskloňována.

Více o neskloňování sklonných jmen v kapitole č. 5.

5. Současný stav nesklonnosti jmen a vývojové tendence ústupu deklinace jmen

Čeština se řadí mezi flektivní jazyky, přesto i v ní dochází k případům, kdy některá slova, ač patří k běžně skloňovaným jménům, zůstávají neskloňována. Převážně vlivem přejímání slov, ale i různých modelů tvoření nových slov či slovních spojení z cizích jazyků dochází k neustálým změnám v oblasti flexe slov. V teoretické části jsem se zaměřovala spíše na slova, která se vůbec neskloňují. V této části se budu zabývat slovy a slovními spojeními, u kterých je na výběr více možností skloňování. Na několika následujících příkladech, které jsou pro dnešní češtinu již typické, se pokusím ukázat, jaký je současný stav nesklonnosti a neskloňování jmen a zároveň také vývojové tendence v ústupu deklinace jmen.

5.1. Nominativ jmenovací

Nominativ jmenovací bývá definován jako zvláštní druh přívlastku neshodného, někdy je samostatně vyčleněn mezi tzv. členy formálněsyntakticky nezapojené, které se do věty zapojují jen významově (Čechová, 1996, s. 258). Jeho charakteristickým znakem je, že zůstává stále v nominativu, i když se výraz, k němuž patří, skloňuje (Daneš, 1949, s. 54). Tak umožňuje "uvádět název daného objektu reality v původním znění, bez jakékoli změny, tj. v podobě citátu, graficky se často odlišuje od zbytku textu kurzívou, uvozovkami, případně se odděluje dvojtečkou." (Waclawičová, 2002, s. 57)

Příruční mluvnice češtiny navrhuje místo označení "nominativ jmenovací" používat vhodnější termín "citativ", protože tzv. nominativ jmenovací může mít i jinou formu než nominativní, např. *cyklus s názvem Matičce*.

Nominativ jmenovací se často užívá u jmen, která se nedají snadno skloňovat, např. *na hoře Makalu*, nebo od kterých nemůžeme vytvořit příslušné adjektivum (*Liberec - jih*). (Waclawičová, 2002, s. 57)

František Daneš rozlišil několik typů nominativu jmenovacího. **První typ** se týká administrativního jazyka, a to zejména **spojení s výrazy kraj, obec, okres,...**

Bylo by sice možné vytvořit místo nominativu jmenovacího *okres Písek* příslušné přídavné jméno *písecký*, přesto má nominativ jmenovací několik předností. Jednou z nich je, že "brání záměně dvou obcí podobného jména a přispívá tak k jednoznačnosti". Další výhodou nominativu jmenovacího je jeho "jednoduchost", protože od některých výrazů se těžko tvoří příslušné adjektivum (Daneš, 1949, s. 55).

Pro zajímavost jsem si v ČNK zjistila počet výskytů výrazů *okres Písek* a *písecký okres*. Musím přiznat, že nominativ jmenovací se zde opravdu vyskytuje víckrát než spojení s adjektivem, i když poměr 6: 4 není příliš značný.

V denním tisku jsem našla několik nominativů tohoto typu, např. *uvedl zástupce policejního ředitele okresu Plzeň-sever* (MF, 27.6.2006); *ve čtvrti Vesec* (LD, 29.6.2006); *v bavorském okrese Meisbach* (MF, 27.6.2006); *v osadě Bukovec* (Lib. kraj - červen 2006).

Podle Daneše (1949, s. 55) však nepatří nominativ jmenovací do spojení se substantivem *město*. K tomuto výrazu řadí vždy vlastní jméno v mluvnické shodě. Tento názor zastává ve své stati o nominativu jmenovacím také Martina Waclawičová. Tomu bych si dovolila oponovat. Ve spojení s výrazem *město* možná převažuje mluvnická shoda, jako např. *Dopravní podnik města Liberce*; *Policie hlavního města Prahy* (MF, 26.6.2006); *měsíčník města Hrádku nad Nisou* (Hrádecko, č. 12), přesto jsem v tisku i v mluveném projevu objevila několik případů s nominativem jmenovacím, např. *Magistrát města Liberec*; *na úřadě města Hrádek nad Nisou*; *nařízení města Hrádek nad Nisou* (Hrádecko, č. 12) a troufám si tvrdit, že trend používání nominativu jmenovacího bude v těchto spojeních stále silnější.

V souvislosti s městy jsem se zastavila u měst *Liberec* a *Praha* a ověřila si v ČNK jejich skloňování ve spojení s apelvativem *město*. Opět musím přiznat, že korpus potvrzuje názor, že v těchto spojeních převažuje mluvnická shoda. Ke slovu *Liberec* jsem našla 39 případů jeho skloňování a 15 případů jeho neskloňování. U slova *Praha* byl rozdíl markantnější. Poměr skloňovaných a neskloňovaných případů byl 639 : 10. Neustále tedy platí, že v těchto spojeních není nominativ jmenovací tak častým jevem.

Dalším případem, ve kterém Daneš považuje užití nominativu za nesprávné, je jeho užití ve spojeních typu *spořitelna Domažlice*. "Nejde zde totiž o označení správného území jménem jeho centra a vlastní jméno tu není součástí názvu, nýbrž tu jde o označení sídla instituce, tedy o prosté příslovečné určení místa". (Daneš, 1949, s. 55). Proto by v tomto případě užil předložkového pádu, tedy *spořitelna v Domažlicích*. Přesto v tisku nalezneme spojení s nominativem jmenovacím, např. *u okresního soudu Liberec* (MF, 28.9.2006); *pobočka KB Semily* (LD, 2.12.2006); *pod záštitou Městské policie Hrádek nad Nisou* (Hrádecko, č. 12).

Dalším případem, ve kterém bývá často používán nominativ jmenovací, je **označování některých firem**, pokud je název firmy jiný než jméno jejího majitele, např. *v restauraci Koruna*; *v hotelu Oharka* (LD, 28.6.2006); *byl ubytován v hotelu Zlatý lev* (LD, 26.6.2006); *v kavárně Nisa*; *v restauraci Konírna*; *v zimní zahradě hotelu Česká koruna* (MF, 2.8.2006).

Tento trend je velmi častý, mohu to dokázat na *restauraci Koruna*, která se v ČNK vyskytovala sice jen dvakrát, ale pouze v nominativu jmenovacím.

Při **uvádění značek zboží nebo výrobků** je rovněž zcela běžné užití nominativu jmenovacího, např. *Vyhrajte s čokoládou Orion.*; *s tyčinkou Banány*; *jíme jogurty Dobrá máma*; *k balení brambůrek Bohemia*; *Vyhrajte s bonbóny JOJO*,... (TV reklamy)

Velmi častým jevem je užití nominativu jmenovacího **po výrazech *družstvo, továrna, závod, firma, sdružení, společnost***. Z tisku můžeme uvést příklady jako: *ze sdružení Národní hluková observatoř* (LD, 29.6.2006); *bývalého podniku Plastimat* (Lib. kraj - červen 2006); *u továrny Libena* (MF, 29.6.2006); *ze společnosti České daně* (MF, 2.8.2006); *z firmy Regio* (LD, 26.6.2006); *o firmu Setuza* (LD, 24.6.2006); *zájem firmy Campa* (LD, 24.6.2006).

Pro ověření tohoto tvrzení jsem hledala v ČNK výskyt *podniku Plastimat* a našla jsem dva příklady, které dokazují, že užití nominativu jmenovacího v těchto spojeních je opravdu běžné.

Často se však stává, že je název firmy uváděn **bez opěrného substantiva**, a přesto je použit nominativ jmenovací, např. *mluvčí Vodafone; souhlasí paní Kemrová z T-Mobile* (LD, 30.6.2006); *ředitel Winterthur* (MF, 30.6.2006); *ředitelka ČSOB Leasing; ředitel GE Money Auto* (MF, 27.6.2006). Je to dáno zřejmě snahou o zjednodušení a zestručnění. Uvedené příklady jsou typu, se kterým Daneš nesouhlasí a osobně by uvedl název firmy ve skloňované podobě (Daneš, 1949, s. 56 - 57).

Stať od F. Daneše pochází již z roku 1949, proto ji nemůžeme považovat za zdroj aktuálních informací, přesto se až na některé drobnosti shoduje se současným užíváním nominativu jmenovacího.

ČNK obsahuje 53 výskytů slova *Vodafone* s opěrným substantivem a 81 bez opěrného substantiva (67 v nominativu a akuzativu, 14 s nominativem jmenovacím). Na nich názorně vidíme, že je dnes běžným trendem použití nominativu jmenovacího i bez opěrného substantiva.

Zvláštním typem nominativu jmenovacího je **spojení na téma ...** Jedná se o sekundární předložku s nominativem, která se dnes velmi často vyskytuje nejen v tisku, ale i v běžně mluveném projevu. Jen v tisku jsem našla několik příkladů: *na téma škola* (MF, 30.6.2006); *na téma Význam lučních ekosystémů* (Lib. kraj - červen); *na téma Světové a průmyslové výstavy devatenáctého*

a počátku dvacátého století (MF, 28.6.2006); na téma muž a žena (Blesk, 2.12.2006).

V ČNK se rovněž vyskytuje spousta příkladů na tento typ nominativu jmenovacího, které potvrzují jeho užívání po této předložce. Z celkového počtu 1525 výskytů je nominativu jmenovacího užito ve více než tisíce z nich.

Nominativ jmenovací je možno užít i ve spojení s číslovkou základní, např. *na tebe by došlo v roce dvaasedmdesát* (Divadelní noviny, 27.6.2006). Pokud bychom chtěli daný rok skloňovat, museli bychom použít místo číslovky základní číslovku řadovou (*v roce dvaasedmdesátém*).

Ve stati od Waclawičové jsem našla ještě jeden případ s nominativem jmenovacím. Jedná se o názvy sportovních akcí, kde je nominativ postaven na první místo, před jméno, které určuje, a vyjadřuje sponzora akce, jako např. *Česká pojišťovna extraliga horských kol* (Waclawičová, 2002, s. 57) . V tomto případě se podle mého názoru nejedná o nominativ jmenovací, nýbrž o anteponovaný substantivní přívlastek, o kterém bude řeč až v druhém oddílu. V tisku se nabízí "obrovské" množství příkladů na nominativ jmenovací, které se nedají zařadit ani do jednoho z uvedených typů. Je zřejmé, že nominativ jmenovací bývá dnes již používán pro označení téměř čehokoli, pokud před vlastním názvem stojí opěrné substantivum, např. *na sídlišti Kunratická; na sídlišti Lada; v kategorii Literatura pro děti* (LD, 29.6.2006); *na party Czech Tek; na hradě Karlštejn; palestinského hnutí Hamas* (MF, 30.6.2006); *ozbrojenci hnutí Taliban* (MF, 2.8.2006); *vedle přírodní památky Panská skála; evropského geoparku Český ráj* (Lib. kraj - červen). Z těchto příkladů jsem si pro ověření v ČNK vybrala *hrad Karlštejn* a *hnutí Hamas*, protože jsem chtěla zjistit, zda neovlivňuje neskloňování jmen jejich shodný či odlišný rod s opěrným substantivem. Napadlo mě totiž, že shodný rod obou slov by mohl vést ke skloňování obou slov. Proto jsem začala s *hradem Karlštejnem*. Údaje v ČNK mě naprosto vyvedly z míry, protože v počtu výskytů převažovala neskloňovaná varianta nad skloňovanou v počtu 15 : 10. Poté mě napadlo ještě

jedno spojení, na kterém bych mohla ověřit vliv rodů na neskloňování. Jedná se o *řeku Vltavu*. Ta mě přesvědčila o tom, že shoda rodů může opravdu ovlivňovat neskloňování jmen. Nenašla jsem totiž ani jeden příklad neskloňování názvu této řeky. Do třetice jsem zkusila *horu Sněžku*. K ní jsem našla jen dva příklady a oba se skloňovaným tvarem, což opět potvrzuje mou teorii.

Při zadání *hnutí Hamas* se mi zobrazilo 62 výskytů tohoto spojení. Nebylo pro mě překvapením, že byly všechny v nominativu jmenovacím. Tak byla znovu potvrzena má teorie. Abych nezůstala opět u jednoho příkladu, napadla mě *hora Říp*, u které se rody rovněž odlišují. Byla jsem mile překvapena, protože poměr neskloňovaných a skloňovaných variant byl 22 : 2.

Z tohoto srovnávání sice můžeme vyvodit, že shoda rodů obou substantiv může ovlivnit jejich skloňování, ale jen z části, protože stále existují spojení, ve kterých to neplatí, např. *město Praha, hrad Karlštejn,...*

V souvislosti s nominativem jmenovacím se objevují také případy, ve kterých je první část názvu doplněna dalším výrazem či výrazy, které ji blíže určují nebo specifikují, např. *v Liberci - Pavlovicích*. I zde však můžeme nalézt nominativ jmenovací. První část názvu je skloňována a druhá část zůstává v nominativu, např. *na stanici Českého rozhlasu 1 - Radiožurnál; na Českém rozhlasu - Sever; v Bakově nad Jizerou - Malá Bělá (rozhlas)*. Tento způsob užití nominativu jmenovacího mi přijde naprosto nevhodný, i když je umístěna před neskloňovanými výrazy pomlčka. Celý název by měl být užit buď ve skloňované podobě, nebo zůstat v nominativu.

Na závěr můžeme tedy říci, že rozsah používání nominativu jmenovacího se stále rozšiřuje, což je jistě dáno současnou tendencí češtiny k deflektivizaci. Jedná se o prostředek, který je dnes již zcela běžný a slouží ke zjednodušení a usnadnění komunikace. Musíme však dávat pozor, abychom ho neužili tam, kde by naopak znesnadnil porozumění.

5.2. Anteponovaný substantivní přívlastek - nominativ značkový

Tzv. nominativ značkový patří mezi novější prostředky deflektivizace češtiny. Již z názvu vyplývá, že by se mělo jednat o značku výrobku či firmy uváděnou jen v nominativu, ne vždy to tak však je. Proto by bylo vhodnější používat výstižnější termín "anteponovaný substantivní přívlastek".

Podle názvu můžeme odvodit, že se jedná o přívlastek tvořený substantivem, který stojí před určujícím substantivem, které se skloňuje, zatímco přívlastek zůstává v nominativu.

Jak již bylo řečeno, jedná se o novější termín, proto k němu neexistuje zatím moc pramenů, ze kterých bychom mohli čerpat. Podle častého výskytu v tisku a dalších médiích je však zřejmé, že se trend používání tohoto prostředku neustále rozmáhá.

Stejně jako u nominativu jmenovacího můžeme i zde rozlišit několik typů.

První typ bychom mohli nazvat **nominativem značkovým**, protože jméno, které zůstává v nominativu, vyjadřuje nějakou značku, např. z *přepadení Reiffeisen banky* (LD, 28.6.2006); s *Tesco výrobky ušetříte* (rozhlas); v *Daewoo autosalonu* (rozhlas). Někdy se v názvu značky objeví zkratka, která pak zůstává také v nominativu, např. *radí K. Hamerská z ČSOB Pojišťovny* (MF, 28.6.2006). Anteponovaný substantivní přívlastek by se dal v těchto případech nahradit nominativem jmenovacím, např. z *banky Reiffeisen, z pojišťovny ČSOB*.

Druhým nejčastějším případem výskytu anteponovaného substantivního přívlastku jsou **názvy sportovních akcí či sportovišť**, u kterých zůstává v nominativu název sponzora. Jedná se o případy jako např: *Čtrnácté kolo Gambrinus ligy skončilo v Mladé Boleslavi* (TV NOVA, 13.11.2006); *Těšíme se na Vás v liberecké Tipsport aréně* (leták); *na Sazka Arenu* (MF, 22.7.2006); *s výstavbou Sazka Areny* (MF, 12.7.2006); *Posedmé se v sobotu v pražské Sazka Areně uskuteční Nokia freestyle motokros* (Blesk, 1.12.2006). V poslední

větě nalezneme rovnou dva anteponované přívlastky (*Sazka, Nokia*). Názvy sponzorů by opět mohly být nahrazeny nominativem jmenovacím.

Výraz *Sazka Arena* je dnes velmi častým jevem, proto jsem si v ČNK chtěla ověřit, zda někdy nedochází ke skloňování anteponovaného substantivního přívlastku. Bohužel se mi po zadání tohoto výrazu nic neobjevilo, tudíž nemohu tento výraz hodnotit, ale podle vlastního průzkumu periodik a odposlechu cizích lidí mohu tvrdit, že výraz *Sazka* zůstává opravdu v nominativu.

Anteponovaným substantivním přívlastkem se často stávají slova přejatá z cizích jazyků, která mohou označovat název něčeho, jako *V Monkey Parku se může chodit jen po lanech* (MF, 27.6.2006); *nad Freetime parkem* (MF, 27.6.2006), nebo se jedná o běžné apelativum, které ve spojení s jiným jménem vytváří nový význam, např. *nedostanou se do skate parku v Liberci* (MF, 27.6.2006). Poslední příklad nám dokazuje, že anteponovaný substantivní přívlastek může být nahrazen nejen nominativem jmenovacím, nýbrž také složeninou (*skatepark*). To jsem si ověřila i v ČNK. Po zadání výrazu *skate park* se mi nezobrazil ani jeden výskyt, kdežto u složeniny *skatepark* jsem našla hned 26 výskytů.

Překvapivé je, že se tento přívlastek objevuje v češtině i na místech, kde by šlo snadno použít raději skloňované adjektivum, se kterým by byl vytvořen správný mluvnický tvar. Jedná se o případ jedné etikety v obchodě, na které se můžeme dočíst, že si kupujeme *sušené Ananas plátky*. Ještě překvapivější na tom je, že slovo *ananas* je napsáno s velkým počátečním písmenem, přičemž se jedná o apelativum, které se vždy píše s malým písmenem, pokud neoznačuje nějaký název. Patrně je to ovlivněno opět cizími jazyky.

Stejně jako nominativ jmenovací může i anteponovaný substantivní přívlastek být nápomocen při jednodušší a srozumitelnější komunikaci, neměl by však být používán zbytečně, pokud lze utvořit jiný, českému morfologickému systému přijatelnější tvar.

5.3. Nepřechylování ženských příjmení

Přechylování ženských příjmení je téma, které je neustále aktuální a na něž existují dva rozdílné názory, které si vzájemně odporují. Na jedné straně stojí zastánci toho, že by se čeština neměla vzdávat pro ni tak specifického prvku, jako je přechylování, a proto by měla být všechna cizí příjmení doplňována koncovkou *-ová*. Na straně druhé se však objevují tendence ke zjednodušení a ponechání ženského příjmení v původním tvaru, např. *paní Kluge*.

Aby toho nebylo málo, byla vymyšlena ještě třetí možnost, jak naložit s přechylováním ženských příjmení. Tato varianta by ponechala v nominativu původní tvar, jako např. *paní Herbeck*, ale v dalších pádech by již byla použita přechýlená podoba příjmení: *bez paní Herbeckové, s paní Herbeckovou* (Šimandl, 2001, s.270).

Cizí ženská příjmení slyšíme či čteme každý den a můžeme říci, že nijak výrazně nepřevažuje ani jedna z možností. Já jsem čerpala příklady především z tisku, kde jsem jich našla velké množství.

V časopise TV Star jsem našla např. tyto podoby: *Meryl Streep, Nicole Kidman, Sandře Bullock* (TV Star, č.14, 2006); *Halle Berry, Umu Thurman, Jennifer Lopez* (TV Star, č.21, 2006); *k Angelině Jolie, Calistě Flockhart, Paris Hilton* (TV Star, č.23, 2006).

Již na první pohled je vidět, že jsou všechny nepřechýlené. Stejně tomu je i v bulvárním deníku Blesk: *Paris Hilton, Natascha Kampusch* (Blesk, 27.11.2006); *Nicole Kidman, Britney Spears* (Blesk, 1.12.2006); *Kati Kim, Jessica Simpson* (Blesk, 6.12.2006).

Nepřechýlená příjmení jsem našla i v dalších denících, např. *Stacy Palmer* (MF, 27.6.2006); *Katharina von Schnurbein* (MF, 29.6.2006). Početněji se zde však objevovaly přechýlené podoby ženských příjmení: *Marianne Faithfullovou* (Metro, 28.11.2006); *Kate Mossové, Benita Waldnerová, Victoria Parsonová, Melinda Gatesová* (MF, 27.6.2006); *Angela Merkelová*

(MF, 12.7.2006); *Heidi Burmesterová* (LD, 26.6.2006); *Renée Zellwegerová* (LD, 24.6.2006).

Z počtu výskytů přechýlených či nepřechýlených podob v jednotlivých periodikách lze vyvodit, že v denním tisku, jako je MF Dnes, Liberecký den, Metro, převažují přechýlené podoby ženských příjmení, narozdíl od barevných časopisů (TV Star) nebo bulvárních novin jako Blesk, ve kterých nalezneme pouze podoby nepřechýlené. Jistou výjimkou v bulvárních časopisech je časopis Spy. Po prolistování pouze jednoho čísla jsem s udivením zjistila, že v tomto časopise převažují přechýlená ženská příjmení: *Pamela Andersonová, Jennifer Anistonová, Paris Hiltonová, Tori Spellingová, Denise Richardsová, Kate Mossová*. Dokonce i příjmení končící na samohlásku jsou přechýlená: *Kylie Minogueová, Gwen Stefaniová, Christina Aguileroová*. Na druhé straně však nechápu, proč redaktoři nepřechýlili rovněž *Daru Rolins, Angelinu Jolie* nebo *Carmen Electru*. (Spy, č. 50, 2006)

Nemůžeme tedy na jednu stranu stavět noviny s přechýlenými podobami a na druhou barevné časopisy s nepřechýlenými podobami. Do jisté míry je toto tvrzení pravdivé, ale stejně jako se v novinách někdy objeví nepřechýlená příjmení, tak se i v barevných časopisech objevují podoby přechýlené.

Pomocí ČNK jsem se snažila zjistit, zda je v dnešní době běžnější přechylování, či ne, a zda na to mají skutečně takový vliv prameny, ze kterých čerpáme. Ze všech jmen jsem vybrala jen některá. Zde je přehled jejich (ne)přechylování:

<i>Meryl Streep</i>	17×	<i>Meryl Streepová</i>	71×
<i>Nicol Kidman</i>	2×	<i>Nicol Kidmanová</i>	5×
<i>Sandra Bullock</i>	5×	<i>Sandra Bullocková</i>	38×
<i>Britney Spears</i>	17×	<i>Britney Spearsová</i>	92×
<i>Angelina Jolie</i>	25×	<i>Angelina Jolieová</i>	48×

Z přehledu můžeme zcela jistě konstatovat, že přechýlené podoby jsou mnohem častější než nepřechýlené.

Na závěr bych chtěla podotknout, že ne vždy je vhodné vyhnout se přechylování ženských příjmení, protože to někdy může velmi znesnadnit porozumění. Jako příklad bych uvedla citaci z *Příruční mluvnice češtiny: výhra darovaná Graf Seleš / výhra darovaná Grafovou Selešové* (PMČ, 2001, s. 123). Těžko bychom z prvního případu odvodili, že výhru darovala Grafová Selešové, proto je vhodnější používat přechýlené podoby ženských příjmení.

5.4. Neskloňování křestních jmen

Čeština má bohatý zásobník křestních jmen, která se běžně skloňují. V kalendáři však můžeme nalézt také několik jmen, která jsou neskloňná. Většinou se jedná o jména cizího původu, která se svou koncovkou nemohla zařadit do českého flektivního systému.

Do třetice se v češtině vyskytují křestní jména, která patří mezi skloňná, ale ve spojení s příjmením zůstávají většinou neskloňována. Jedná se o mužská křestní jména končící na *-o*, jako *Ivo*, *Radko*, *Oto*, ze slovenštiny *Miro*, *Vašo*, *Jožo*.

Podle J. Šimandla je neskloňování těchto jmen již starou tradicí češtiny (Šimandl, 2000, s. 171). S tím mohu jen souhlasit a dodat, že tato tradice neustále přetrvává a je neustále aktuálnější. V tisku jsem našla hned několik případů: *debutantovi Ivo Svobodovi* (Blesk, 12.5.2006); *hudebníku Ivo Pavlíkovi* (Blesk, 27.5.2006); *s podnikatelem Ivo Mlátilíkem* (Story, č. 12, 2005); *podle šéfa záchranky Ivo Mareše* (Blesk, 2.9.2006); *s Vašo Patejdlem* (Blesk, 14.8.2006); *Vašo Patejdlovi* (Story, č.6, 2006); *podnikateli Miro Smolákovi* (MF, 22.10.2006); *podle Radko Martínka* (Respekt, č.2, 2006); *podle Radko Janouška* (MF, 19.10.2006). Pro ověření v ČNK jsem použila dvě nejznámější jména, sice *Vašo Patejdl* a *Radko Martínek*. *Vašo Patejdl* se v korpusu vyskytoval pouze třikrát, a to jen s neskloňovaným křestním jménem, čímž se potvrdila tendence k neskloňování těchto jmen. U *Radka Martínka* byl poměr skloňovaných a neskloňované varianty docela vyvážený (5 : 6). Přestože opět převažuje neskloňovaná varianta, nelze u tohoto jména jednoznačně tvrdit, že bývá spíše neskloňováno. Je to možná dáno tím, že se v češtině vyskytuje velmi podobné jméno *Radek*, jehož skloňování je běžné a zcela vžitě, proto bývá používáno i u jména *Radko*.

Neskloňování prenomin na *-o* se netýká pouze českých a slovenských jmen, ale např. i románských, jako *Augusto*. Mohu to doložit aktuálním příkladem: *Augusto Pinocheta* (Zprávy, TV NOVA, 10.12.2006).

Nalezla jsem rovněž jméno končící na *-e* uvedené v neskloňované podobě: *generála Ante Gotovinu*.

Tyto neskloňované podoby se objevují jak v politické rubrice, tak i v rubrikách sportovních a kulturních. Těžko můžeme říci, co vede redaktory k neskloňování těchto jmen, když se jedná o jména, která nemají složité skloňování. Napadá mě pouze již zmíněná tradice, zvyk, nebo lenost zabývat se skloňováním těchto jmen, která nepatří mezi příliš častou volbu při výběru jména dítěte.

5.5. Neskloňování složených číselných výrazů

Složené číselné výrazy nabízejí několik variant jejich skloňování. První a zároveň "nejsprávnější" možností je skloňování všech částí výrazu, tzn. jednotek, desítek, ale také stovek, tisíců atd. Tak bychom dostali např. tvar *dvěma tisíci pěti sty padesáti šesti lidmi*. Z médií mohu doložit příklady: *nákup pěti set padesáti šesti automobilů, se ziskem dvou set třiceti milionů korun* (TV PRIMA, 1. zprávy, 13.12.2006).

Dnešním trendem v používání složených číselných výrazů je skloňování jen některých částí, zejména jednotek a desítek. Tak vznikne tvar *dva tisíce pět set padesáti šesti lidmi*. Opět dokládám příklady: *škoda ve výši dvě stě padesáti tisíc korun* (Frekvence 1, Zprávy, 10.12.2006); *musí vyjít s pěti tisíci osm set padesáti korunami* (Frekvence 1, Zprávy, 29.11.2006); *se ziskem dvě stě třiceti milionů korun* (TV NOVA, Zprávy, 13.12.2006).

Poslední možností je neskloňování celého výrazu, což není až zas tak časté, ale určitě vhodné pro usnadnění psaní při diktování. V tisku jsem našla jeden příklad: *k výročí sto padesát let* (MF, 29.6.2006).

Ke složeným číselným výrazům patří rovněž výrazy typu: *jedna celá pět milionů, dvě celé osm promile* atd. Tyto výrazy by měly být také skloňovány, tzn. *bez jedné celé pěti desetin milionu, ke dvěma celým osmi desetinám promile*. Současným a neustále vzrůstajícím trendem v češtině je však užití těchto výrazů v neskloňované podobě. Proto můžeme slyšet *bez jedna celá sedm milionu, o šest celé čtyři miliony vyšší* (TV NOVA, Zprávy, 13.12.2006); *na pět celé tři miliardy korun* (Frekvence 1, Zprávy, 25.11.2006); *počítali s tři celé sedmi tunami* (Frekvence 1, Zprávy, 2.12.2006).

Proč vítězí v dnešní době spíše neskloňované tvary, není zcela jasné. Podle mého názoru je to dáno složitostí výrazu. Lidé používají nejvíce jednotky a desítky, proto mají již zcela vžitě jejich podoby ve všech pádech. Stovky a tisíce se ve srovnání s desítkami a jednotkami nepoužívají tak často, a když jsou použity, tak většinou samostatně, např. *dvě stě, s třemi tisíci*. Pak nemají

lidé potíže použít správný tvar v daném pádě. Pokud ovšem mají v daném pádě skloňovat dlouhý složitý číselný výraz, nejsou si zcela jisti všemi tvary jednotlivých částí výrazu, a proto skloňují pouze ty části (většinou desítky a jednotky), kterými jsou si jisti, a ostatní části ponechají v nominativu.

Dalším důvodem by mohla být opět tendence k deflektivizaci češtiny, k usnadnění komunikace pro mluvčího, který si použitím nominativního tvaru ulehčuje tvorbu své výpovědi. To ovšem může naopak znesnadnit porozumění posluchači.

5.6. Neskloňování zkratk

Mluvnice se skloňováním zkratk téměř vůbec nezabývají, jen *Příruční mluvnice češtiny* uvádí několik zkratk, či spíše zkratkových slov, která skloňuje. Vlastním průzkumem v tisku jsem našla převážně zkratky *NATO*, *NASA*, *ČEZ* a *FIFA*, proto jsem se rozhodla zabývat se skloňováním těchto. Pro srovnání jsem opět použila údaje z ČNK.

Ke zkratce *NATO* jsem našla tyto příklady: *o návštěvě odborníků NATO* (MF, 27.6.2006); *vrchním velitelem NATO* (Respekt, č.5, 2006); *jednotky NATA* (Týden, č. 36, 2006); *mezi delegáty v NATU* (MF, 15.11.2006). Z těchto příkladů vyplývá, že u této zkratky dochází k velkému kolísání mezi sklonností a nesklonností. V ČNK jsem však získala jiné informace. Slovo *NATO* se zde vyskytovalo 3343×, z toho 3323× v nesklonné variantě a pouze 20× ve skloňované podobě. Můžeme tedy říci, že v povědomí lidí se více zakořenila nesklonná varianta tohoto výrazu.

Dalším zkoumaným slovem bylo slovo *NASA*. K němu jsem našla tyto příklady: *roste v NASA napětí* (MF, 29.6.2006); *infračerveného dalekohledu NASA* (Týden, č. 32, 2006); *to je snímek NASA* (LD, 28.6.2006). Je zřejmé, že se tato zkratka používá pouze jako nesklonná, s čímž se shodují i údaje z ČNK, kde se tato zkratka vyskytovala 521× a také pouze v nesklonné podobě.

Třetím slovem je česká zkratka *ČEZ*, o jejímž skloňování se již dlouho vedou četné diskuse. V tisku jsem našla spoustu výskytů této zkratky, z nichž jsem vybrala tyto příklady: *člen představenstva ČEZ* (LD, 18.9.2006); *s akciemi ČEZ* (MF, 12.11.2006); *transformátory z ČEZ* (LD, 18.12.2006); *generálního ředitele ČEZu* (LD, 2.12.2006); *člen dozorčí rady ČEZ* (MF, 27.6.2006); *na představitele ČEZu* (LD, 27.6.2006). Na základě uvedených (i neuvedených) příkladů můžeme říci, že se více používá nesklonná varianta tohoto slova. V případě jeho skloňování vyvstává další problém s psanou

podobou slova. Myslím, že varianta s malou koncovkou je vhodná: *ČEZu*, *ČEZem*.

V ČNK se nejčastěji objevovala také nesklonná varianta, a to 3734×. Varianta *ČEZu* jen 35× a *ČEZem* jednou.

Ke zkratce FIFA jsem našla pouze dva příklady: *vedení u FIFA neuspělo* (LD, 28.6.2006); *pracuje pro FIFA* (MF, 17.6.2006). Tato zkratka patří podle mého názoru ke zkratkám, které se neskloňují, a když, tak ve velmi malé míře. To by mohl dosvědčit i ČNK, ve kterém se tato zkratka vyskytovala pouze v nesklonné variantě.

Na základě uvedených příkladů a porovnání s údaji v ČNK můžeme konstatovat, že zkratky a zkratková slova z cizích jazyků se většinou neskloňují, kdežto české zkratky mají Češi tendenci spíše skloňovat. I když to nemusí být pravidlem. Cizí zkratky, které se svou koncovkou začlení do českého deklinačního systému, se objevují i ve skloňované podobě (NATO). Problémem může být však určení rodu u dané zkratky. Tak je tomu např. u zkratky NASA, u které si lidé nejsou jisti rodem, a proto ji ponechávají v původním tvaru. Dalším důvodem neskloňování zkratek může být snaha o přesnost, vyvarování se záměny zkratek, ale zároveň opět tendence mluvčího ke zjednodušení a usnadnění tvoření vlastních výpovědí.

6. Výzkum: Skloňování vs. neskloňování jmen na školách

Pro zjištění aktuálního stavu nesklonnosti jmen jsem použila nejen denní tisk a rozhlas, nýbrž jsem se rozhodla vymyslet dotazník, kterým bych si ověřila užívání nesklonnosti jmen také u žáků běžné základní školy a studentů vysokých škol. Díky tomuto dotazníku jsem zjistila, jak zacházejí s problémovými slovy běžní lidé, kteří neměli moc času na přemýšlení a museli rychle reagovat. Zároveň jsem mohla porovnat, zda se vyskytují nějaké rozdíly v užívání nesklonnosti jmen u žáků základní školy a nejméně o pět let starších studentů vysokých škol.

Pro názornost předkládám nevyplněný dotazník

Zadání: Doplň do věty správný tvar slova (nebo slov) uvedeného v závorce. Dlouho nepřemýšlej, piš podle svého jazykového citu.

- 1) Soutěž se neuskutečnila kvůli nepřítomnosti (Dagmar)
- 2) Obžalovaný se nemohl prokázat dostatečným (alibi)
- 3) Nechtěl jsem se Vás tímto (interview) dotknout.
- 4) Vstup do (NATO) byl významným okamžikem v historii ČR.
- 5) Viděli jste ten nový film s (Meryl Streep/Streepová)?
- 6) Seminář se konal v obsazení (155) studentů.
- 7) Cestující byli nadšeni Paříží i (Versailles)
- 8) V hlavním městě (Praha) žije přes milión obyvatel.
- 9) Žádost o vydání občanského průkazu se podává na Úřadě města (Hrádek nad Nisou)
.....
- 10) Včera jsme obědvali v (restaurace Koruna)
- 11) **Jak by se jmenovala ligová soutěž, jejímž sponzorem by byl Plzeňský prazdroj?**

6.1. Skloňování vs. neskloňování jmen u žáků základní školy

Dotazník vyplnilo 35 žáků devátých ročníků II. základní školy T. G. Masaryka v Hrádku nad Nisou. Pro přehlednost jsem výsledky umístila do tabulky.

Slovo	Pád	Vyskytující se tvary
<i>Dagmar</i>	Gsg	Dagmar (26×), Dagmary (9×)
<i>alibi</i>	Isg	alibi (27×), alibem (2×), alib (2×), alibám (1×), alibim (1×), alibalami (1×), nic (1×)
<i>interview</i>	Isg	interview (14×), interviem (12×), interviewem (8×), rozhovorem (1×)
<i>NATO</i>	Gsg	NATO (27×), NATA (7×), nic (1×)
<i>Meryl Streep(ová)</i>	Isg	Meryl Streepovou (19×), Meryl Streep (11×), Streep i Streepovou (3×), Merylem Streepem (1×), Streepem i Streepovou (1×)
<i>155</i>	G	sto padesáti pěti (28×), stopětapadesáti (4×), sto padesát pět (2×), 155 (1×)
<i>Versailles</i>	I	Versailles (20×), Versaillesm (6×), Versaillesem (4×), Versaillesí (3×), Versaillesí (1×), Versaillesjí (1×)
<i>Praha</i>	Lsg	Praha (22×), Praze (12×), Prahy (1×)
<i>Hrádek n./N.</i>	Gsg	Hrádek n/N. (17×), Hrádku n/N. (16×), Hrádkem n/N. (1×), nic (1×)
<i>Koruna</i>	Lsg	Koruna (29×), Koruně (4×), nic (2×)

Již na první pohled vidíme, že se nenašel ani jeden případ, ve kterém by se všichni žáci shodli na stejné variantě. Z toho vyplývá, že nesklonnost a neskloňování jsou neustále aktuálním tématem a že u nich neustále dochází ke změnám, kterých si běžní lidé třeba nejsou ani vědomi.

Jak je již z tabulky zřejmé, slova jako *Dagmar*, *NATO*, *Versailles* se používají převážně jako neskloonná. U slova *Dagmar* žáci zřejmě rozlišovali tento cizí tvar a počeštěný tvar *Dagmara*, proto se rozhodli spíše pro neskloonnou variantu. Na druhou stranu se přeci jen našlo devět žáků, kteří použili skloněný tvar, což je z celkového počtu celá čtvrtina.

Stejně tak u slova *Versailles*. Jedná se o cizí slovo, jež má navíc jinou výslovnost, která neodpovídá psané podobě tohoto slova, a podle koncovky se nedá zařadit k žádnému skloňovacímu typu. To vedlo žáky k jeho neskloňování. Na druhou stranu je ale vidět, že se řada žáků pokoušela toto slovo skloňovat a vymyslela několik velmi zvláštních tvarů, z nichž žádný neodpovídal možné variantě *Ipl. Versaillesmi*.

Zkratkové slovo *NATO* zůstávalo v dotaznících převážně také neskloňováno, což mne docela překvapilo, protože v mluveném projevu se objevuje spíše jeho skloňovaná varianta. Opět se ale našla celá pětina žáků, která toto slovo skloňovala.

Velice mě překvapilo množství tvarů u slova *alibi*. I když převažuje opět jeho neskloňovaná varianta, našli se žáci, kteří vymysleli takové tvary, které by mě nikdy nenapadly. Je možné, že je to způsobeno věkem žáků a ne tak častým používáním tohoto slova.

Slovo *interview* je dnes často používáno v běžném dorozumívacím styku a ukázalo se na něm, že převažují spíše jeho skloňované varianty, i když rozdíl mezi neskloňovanou variantou a skloňovanými tvary není tak velký.

Co se týče přechylování cizích ženských příjmení, vyplývá z dotazníku, že jsou žáci více nakloněni přechylování než ponechání tvaru mužského příjmení. 54 % žáků totiž použilo přechýlenou podobu tohoto příjmení. Na druhé straně stálo 35 % žáků, kteří toto jméno nepřechýlili, což také není málo. V odpovědích se objevil rovněž tvar, který naznačuje, že si daný žák myslel, že se jedná o mužské jméno, a tudíž použil skloňování mužského příjmení. Bylo to nejspíš způsobeno neznalostí dané herečky.

Složený číslovkový výraz (155) většina žáků skloňovala, což se dalo očekávat.

Pouze dva žáci jej použili v neskloňovaném tvaru.

Poslední, velmi častý případ, kdy běžně skloňované jméno zůstává neskloňováno, je nominativ jmenovací. V tomto dotazníku mu byly věnovány tři body. První dva se týkaly spojení názvů měst. Na rozdíl od slova *Praha*, které ponechávali žáci ve spojení se slovem *město* spíše neskloňované, je vidět v druhém případě jistá rozkolísanost ve skloňování názvu města *Hrádek nad Nisou*.

Třetím případem nominativu jmenovacího byl typický příklad názvu restaurace. Jak se dalo očekávat, zůstalo druhé jméno převážně v nominativu, což odpovídá současným tendencím vývoje češtiny.

Poslední úkol přinesl řadu rozmanitých odpovědí:

- Liga Plzeňský prazdroj (7×)
- Plzeňský prazdroj liga (6×)
- Plzeňská liga (4×)
- Prazdrojská liga (3×)
- Plzeňská liga prazdroj (2×)
- Plzeň liga (2×)
- Prazdrojskoplzeňská liga (1×)
- Plzeňská prazdrojská liga (1×)
- Plzeňský pohár (1×)
- Prazdrojský pohár (1×)

Sedm dotázaných žáků bohužel nenapsalo žádnou odpověď.

Z odpovědí jasně vyplývá, že nejběžnější možností tvoření nových slovních spojení je opět nominativ jmenovací či anteponovaný substantivní přívlastek, který ponechává první substantivum rovněž v nominativu.

Celkem časté je rovněž přetransformování substantiva na adjektivum. Tak vznikne "správné" spojení slov skládající se ze sklonného adjektiva a substantiva. Na tom se ukazuje, že celkem dost žáků nepřijalo dnes běžný model, kterým je již zmíněný nominativ jmenovací či anteponovaný substantivní přívlástek.

6.2. Skloňování vs. neskloňování jmen u studentů vysokých škol

Výzkumu se zúčastnilo 43 studentů - bohemistů 1. - 3. ročníku pedagogické fakulty v Liberci a filosofické fakulty v Praze. Výsledky výzkumu jsem umístila opět do tabulky.

Slovo	Pád	Vyskytující se tvary
<i>Dagmar</i>	Gsg	Dagmar (23×), Dagmary (18×), Dagmar i Dagmary (2×)
<i>alibi</i>	Isg	alibi (43×)
<i>interview</i>	Isg	interview (33×), interviem (9×), intervijů (1×)
<i>NATO</i>	Gsg	NATO (36×), NATA (4×), NATO i NATA (3×)
<i>Meryl Streep(ová)</i>	Isg	Meryl Streepovou (29×), Meryl Streep (10×), Streep i Streepovou (4×)
<i>155</i>	G	sto padesáti pět (28×), 155 (6×), stopětapadesáti (5×), 155ti (2×), sto padesát pět (2×)
<i>Versailles</i>	I	Versailles (34×), Versailles (4×), Versailles (3×), Versailles (1×), nic (1×)
<i>Praha</i>	Lsg	Praze (23×), Praha (19×), Praha i Praze (1×)
<i>Hrádek n/N.</i>	Gsg	Hrádek n/N. (31×), Hrádku n/N. (12×)
<i>Koruna</i>	Lsg	Koruna (42×), Koruna i Koruně (1×)

Tabulka opět dosvědčuje, že cizí slova jako *alibi*, *interview* či *Versailles* bývají používána převážně neskloňována. U slova *alibi* se dokonce nenašel ani jeden student, který by použil skloňovanou variantu.

U slova *interview* je třeba se pozastavit, protože je na něm zajímavé, že studenti, pokud volili skloňovanou variantu, vytvořili tvar, který není v souladu s mluvnicemi.

Mluvnice připouštějí skloňování tohoto slova, ale koncovku *-em* řadí až za celé slovo, tudíž se vytvoří "správný" tvar *interviewem*, který nepoužil ani jeden student. Na tom je zřejmé, že nám jazykový cit radí vytvářet varianty, které nejsou sice v souladu s mluvicemi, ale lépe se nám vyslovují a jejich psaná podoba vypadá rovněž lépe.

U ženského jména *Dagmar* studenti zřejmě příliš nerozlišovali mezi cizí a počestěnou podobou tohoto jména, proto není příliš značný rozdíl mezi používáním skloňovaného či neskloňovaného tvaru.

Zkratkové slovo *NATO* použila většina studentů v jeho základním tvaru. Jen sedm studentů by toto slovo použilo skloňovaný tvar, z nichž čtyři by ho užíli pouze jako skloňované.

Většina studentů se přiklání také k přechylování cizího ženského příjmení *Streep/Streepová*.

Rovněž složené číslovkové výrazy skloňovala větší část studentů.

Rozpory vznikly opět u nominativu jmenovacího. Co se týče slova *Praha*, nepatrně u něj převažovala skloňovaná varianta, zatímco u slova *Hrádek nad Nisou* vítězila téměř ze dvou třetin varianta neskloňovaná.

Rovněž slovo *Koruna* se objevilo téměř na všech dotaznících neskloňováno. Pouze jeden student napsal obě varianty.

Poslední otázka přinesla opět mnoho rozličných odpovědí:

- Liga Plzeňského prazdroje (11×)
- Plzeňský prazdroj liga (8×)
- Prazdroj liga (3×)
- Plzeň liga (2×)
- Liga Plzeňský prazdroj (2×)
- Pilsner Urquell liga (2×)
- Plzeňskoprazdrojská liga (2×)
- Liga Pilsner Urquell (2×)
- Plzeň Cup (1×)

- Liga Pilsner (1×)
- Pilsner liga (1×)
- Prazdrojliga (1×)
- Plzeňská prazdrojská liga (1×)
- PP liga (1×)

Pět dotázaných studentů na tuto otázku neodpovědělo.

Čtvrtina studentů vytvořila skloňované spojení slov, což mi připadá jako nejlepší varianta. Na dalších pozicích už ale opět vidíme tzv. nominativ značkový, u něž zůstává název značky v nominativu. Velmi překvapivá je poslední varianta *PP liga*, u které si student ulehčil práci se skloňováním či nesklonováním a vytvořil pouze zkratku. Nápad je to dobrý, jen nevím, zda by někdo vytušil, co daná zkratka znamená.

Rovněž varianta *Pilsner liga* je velmi "šalamounské" řešení, protože slovo *Pilsner* je vlastně německé adjektivum, které se v češtině nesklonuje, tudíž si nemusíme lámat hlavu s tím, jak ho skloňovat.

Za povšimnutí stojí také složenina *Prazdrojliga*, u které autor využil ne příliš produktivní možnost tvoření slov, ale vyhnul se tím problémům se skloňováním a přitom vytvořil "správný" tvar.

6.3. Srovnání výsledků výzkumu

Jak již bylo řečeno, výzkum byl proveden se žáky běžné základní školy a studenty vysokých škol. Počet žáků a studentů se bohužel neshodoval, tudíž jsem nemohla udělat přesné srovnání podle počtu skloňovaných, či neskloňovaných variant. Přesto jsem dosáhla určitého srovnání podle toho, která varianta u každého bodu dominovala.

Dalo by se říci, že se žáci a studenti až na dva body z dotazníku ve všech shodli. V prvním bodě převládala u obou dotazovaných skupin nesklonná varianta *Dagmar*. Avšak u studentů se také často vyskytovala sklonná varianta, takže rozdíl mezi sklonnou a nesklonnou variantou nebyl až tak markantní jako u žáků.

Co se týče slova *alibi*, obě skupiny se jednoznačně shodli na nesklonné variantě. U žáků se sice vyskytovaly i jiné možnosti, bylo jich však málo.

Ve třetím slově *interview* se opět obě skupiny shodli na nesklonné variantě s tím, že u žáků se vyskytovaly ještě další sklonné varianty, které dohromady přesáhly počet nesklonných variant. Kdybychom tedy rozlišovali pouze počet sklonných a nesklonných variant, byli by žáci v rozporu se studenty, protože by u nich dominovaly sklonné varianty, kdežto u studentů ta nesklonná.

U zkratkového slova *NATO* převažovala u obou skupin jednoznačně neskloňovaná varianta.

Naproti tomu u cizího ženského příjmení *Streep* dominovala přechýlená podoba *Streepová*.

Dalším bodem byl složený číslovkový výraz. Na převažující variantě *sto padesáti pět* se obě skupiny shodli. Druhou možností byla u obou skupin varianta *stopětapadesáti*. Vyskytovala se však jen v malém počtu, stejně jako neskloňovaná varianta *sto padesát pět*.

Slovo *Versailles* se u obou skupin vyskytovalo převážně v neskloňované podobě.

Další bod je prvním, ve kterém spolu žáci a studenti nesouhlasí. Týká se slova *Praha*. U žáků převládá neskloňovaná varianta, u studentů skloňovaná, přičemž rozdíl v počtu skloňovaných a neskloňovaných variant není příliš značný.

Podobným případem je i *Hrádek nad Nisou*. Sice převažuje u obou skupin neskloňovaná varianta, ale u studentů se jedná o docela velký rozdíl v počtu variant, kdežto u žáků je to téměř vyrovnané.

V desátém bodě jsou obě skupiny zajedno v neskloňované variantě *Koruna*.

Nejtěžší srovnání se týkalo posledního bodu. Obě skupiny vymyslely spoustu rozličných slovních spojení. Při porovnávání jsem se zaměřila jen na ta spojení, která se vyskytovala nejčastěji. U žáků převažovala *Liga Plzeňský prazdroj*. Je zajímavé, že u studentů se tato varianta vyskytovala jen zřídka, ale na první příčce u nich stálo velmi podobné spojení, jen se skloňovaným názvem značky (*Liga Plzeňského prazdroje*). Na druhém místě se obě skupiny shodly ve spojení *Plzeňský prazdroj liga*. Dalšími nejpočetnějšími variantami jsou u žáků *Plzeňská liga* a *Prazdrojská liga*, kdežto u studentů jsou varianty opět velmi podobné, jen neskloňované: *Prazdroj liga*, *Plzeň liga*.

Na závěr našeho srovnání by se dalo říci, že žáci nejsou ještě tak navyklí dnes běžným modelům, tedy nominativu jmenovacímu či anteponovanému substantivnímu přívlastku, a tak tvoří raději spojení slov se skloňovaným adjektivem. U studentů je to spíše naopak.

6.4. Porovnání výsledků výzkumu s ČNK

Český národní korpus shromažďuje všechny dostupné současné texty a odráží současný stav českého jazyka, ale také nesklonnosti jmen či používání sklonných slov v neskloňovaných spojeních. Proto jsem si na něm chtěla ověřit, na kolik se shoduje s výsledky dotazníku, který se týká již zmíněné nesklonnosti či neskloňování jmen.

Prvním slovem v dotazníku je slovo *Dagmar*. V tomto tvaru se jedná o nesklonné ženské jméno. Na tom se shodli jak žáci, tak studenti. ČNK tento výsledek potvrzuje, protože se v něm vyskytuje nesklonná varianta 1584×, zatímco skloňovaná pouze 30×.

Velmi zajímavé je slovo *alibi*. Ač většina mluvnic povoluje jeho tvar Isg. *alibim*, zdá se, že není tento tvar příliš vžitý, a proto se používá ponejvíce nesklonná varianta slova. Nenašel se ani jeden student, ani jeden výskyt v ČNK, který by potvrzoval, že se toto slovo dá skloňovat.

Slovo *interview* nabízí také možnost skloňování, která opět není příliš využívána. To dokazuje počet nesklonných variant v dotaznících. Pokud se již žáci či studenti rozhodli dané slovo skloňovat, vytvořili většinou mluvnicky nesprávný tvar Isg. *interviem*. ČNK obsahuje přes 700 výskytů tohoto slova, avšak jen 35 z nich je skloňováno. Můžeme tedy říci, že častější volbou je u tohoto slova jeho nesklonná varianta, protože je jednodušší a graficky již obvyklá.

Dalším slovem je zkratka *NATO*, o níž jsem již podrobněji psala v části o neskloňování zkratk. Pro shrnutí se žáci i studenti shodli s korpusem na převážném používání nesklonné varianty. V korpusu se tato varianta objevuje 3323×, zatímco skloňovaná jen 20×.

Meryl Streep, či *Streepová*? Přechylování ženských příjmení je velmi ožehavé téma, proto mne zajímalo, zda ČNK souhlasí s výsledkem dotazníků, že přechýlené podoby jsou častější než nepřechýlené. Opravdu tomu tak je.

Přechýlenou podobu najdeme v ČNK 71×, zatímco nepřechýlenou jen 17×. Pro jistotu jsem se ještě podívala, zda nepocházejí přechýlené podoby pouze z novin, pro něž je to typické. Mezi prameny jsem však našla i barevné časopisy, jako *Story*, *Reflex*, *Týden*, dokonce *Nedělní Blesk*.

Slovo *Versailles* je možné také skloňovat, ale pro toho, kdo toto slovo moc nepoužívá, je to velmi náročné. Nejenže se toto slovo skloňuje jako plurálové, ale skloňování ztěžuje zároveň jeho odlišná výslovnost od psané podoby. Proto se, podle mého názoru, většina lidí uchyluje k neskloňování tohoto slova. Tak je tomu jak u žáků a studentů, tak i v ČNK, kde jsem našla 309 výskytů tohoto slova pouze v neskloňované podobě.

Praha je slovo, u kterého se žáci se studenty neshodli. Žáci ho použili převážně v neskloňované variantě, studenti ve skloňované. ČNK dává za pravdu studentům, jelikož obsahuje 639 výskytů skloňované podoby a pouze 10 výskytů neskloňované.

V souvislosti s *městem Prahou* jsem do dotazníku přidala také spojení *město Hrádek nad Nisou*. Bohužel jsem v ČNK nenašla ani jediný výskyt tohoto slovního spojení, tudíž nemohu hodnotit jeho používání.

Poslední příklad se týkal názvu firmy (*restaurace Koruna*). Šlo mi o to, zda žáci a studenti použijí dnes velmi častý nominativ jmenovací, či zda uvedou název firmy ve skloňované podobě. Výsledky byly přesvědčivé. Jednoznačně byl většinou použit nominativ jmenovací, čemuž odpovídá i ČNK, ve kterém jsem sice našla jen dva výskyty tohoto spojení, ale oba byly neskloňované.

Z porovnání výsledků dotazníku s ČNK vyplývá, že užívání neskloňování jmen u žáků a studentů převážně odpovídá údajům v ČNK.

7. Závěr

Tato diplomová práce měla za úkol zjistit současná pojetí nesklonnosti a neskloňování jmen v mluvnících a na základě vlastního pramenného výzkumu je porovnat se skutečným stavem nesklonnosti a neskloňování jmen. K tomu byly použity především texty novinové a časopisecké, ale také rozhlas a televize. Protože se jednalo o texty připravené, byla ověřena nesklonnost a neskloňování jmen také na dotaznících, ve kterých museli žáci a studenti rychle odpovědět na otázku bez jakékoli přípravy. Nalezené příklady z publicistických textů a odpovědi z dotazníků byly následně ještě srovnány s údaji v ČNK, ve kterém bylo ověřeno užívání příslušných výrazů v nesklonné, či skloňované podobě.

Výsledky porovnání a ověření v ČNK ukázaly neustále rostoucí trend užívání nominativu jmenovacího, a to nejen v oblasti administrativního jazyka, při označování firem a uvádění názvů výrobků, ale téměř ve všech případech uvádění nějakého názvu. Velmi častým jevem je též nominativ jmenovací bez opěrného substantiva.

Dalším rostoucím trendem je anteponovaný substantivní přívlastek, který bývá někdy používán i zbytečně či nesprávně.

Co se týče přechylování ženských příjmení, nedalo se z příkladů v tisku přesně říci, který trend převládá, ale z údajů v ČNK vyplývá, že nepřechylování není tak častým jevem.

Naproti tomu roste tendence k neskloňování mužských křestních jmen končících na *-o* ve spojení s příjmením, složených číselných výrazů a většiny zkratk.

Celkově se dá současný stav neskloňování jmen v češtině popsat vzrůstající tendencí k deflektivizaci češtiny a tím k usnadnění tvoření výpovědí.

Do problematiky nesklonování sklonných jmen by měly být zasvěceny již děti na základní škole, a to z toho důvodu, že tendence k deflektivizaci češtiny opravdu roste a žáci se s ní často setkávají. Diskuse o tomto tématu by určitě usnadnila žákům porozumění a nevznikaly by zbytečné dotazy, proč se slova někdy vyskytují v nesklonované podobě, když patří mezi běžně skloňovaná. Nejedná se o těžkou látku, tudíž by mohla být probírána hned po dokonalém zvládnutí slovních druhů.

8. Přílohy

Příloha č. 1

Seznam (ne)sklonných křestních jmen

Seznam křestních jmen obsahuje všechna potenciálně nesklonná jména vybraná ze seznamu křestních jmen ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Jsou zde uvedeny základní, oficiální podoby jmen, ne tvary domácí nebo zdobné. V seznamu se vyskytují především jména v Čechách užívaná a obvyklá, ale také jména známá z dějin, kulturní historie i současnosti, tudíž i jména přejatá.

Abigail, -y *i neskl. ž.*

André, -ého *i neskl. m.*

Astrid, -y *i neskl. ž.*

Birgit, -y *i neskl. ž.*

Dagmar, -y *i neskl. ž.*

Doris, -y *i neskl. ž.*

Ester, -y *i neskl. ž.*

Gudrun, -y *i neskl. ž.*

Inéz, Ines, -y *i neskl. ž.*

Ingrid, -y *i neskl. ž.*

Iris, -y *i neskl. ž.*

Karin, -y *i neskl. ž.*

Karmen, -y *i neskl. ž.*

Katrin, -y *i neskl. ž.*

Kazi *neskl. ž.*

Manon, -y *i neskl. ž.*

Miriam i Mirjam, -y *i neskl. ž.*

Nikol, -y *i neskl. ž.*

Ráchel, -y *i neskl. ž.*

René, -ho *i neskl. m.*

René *neskl. ž.*

Skarlet, -y *i neskl. ž.*

Zoe *neskl. ž.*

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4

Příloha č. 2

Seznam nesklonných toponym

V seznamu jsou obsažena všechna nesklonná toponyma vybraná ze seznamu zeměpisných jmen ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Seznam obsahuje jména zemí a jejich hlavních měst a jména známých kulturních, politických a hospodářských center. Jména ostrovů, hor, pohoří, řek, jezer, moří jsou zde uvedeny v menším rozsahu.

Abú Dhabí <i>hl. m. Spoj. arab. emirátů</i>	Coventry <i>brit. město</i>
Antibes <i>franc. město</i>	Čcheng-tu <i>čín. město</i>
Baku <i>hl. m. Ázerbajdžánu</i>	Dauhá <i>hl. m. Kataru</i>
Bali <i>ostrov</i>	Dillí <i>hl. m. Indie</i>
Bangui <i>hl. m. Středoafričké republiky</i>	Dušanbe <i>hl. m. Tádžikistánu</i>
Batumi <i>město v Gruzii</i>	Džibuti <i>hl. m. Džibutská</i>
Belize <i>stát</i>	Fort-de-France <i>m. na Martiniku</i>
Belo Horizonte <i>brazil. město</i>	Funafuti <i>hl. m. Tuvalu</i>
Bengalúru <i>ind. město</i>	Gaborone <i>hl. m. Botswany</i>
Benue <i>řeka v Kamerunu a Nigeru</i>	Garmisch-Partenkirchen <i>m. v SRN</i>
Bissau <i>hl. m. Guiney-Bissau</i>	Gironde <i>ústí Garony a fr. území</i>
Bordeaux <i>franc. město</i>	Glasgow, -a <i>i neskl. brit. město</i>
Buenos Aires <i>hl. m. Argentiny</i>	Gobi <i>poušť v Mongolsku</i>
Burundi <i>stát</i>	Göttingen -u <i>i neskl. město v SRN</i>
Calais <i>franc. město</i>	Groningen, -u <i>i neskl. niz. město</i>
Calgary <i>kanad. město</i>	Guadalupe <i>ostrov</i>
Cannes <i>franc. město</i>	Haiti <i>ostrov a stát</i>
Canterbury <i>brit. město</i>	Halle nad Sálou <i>město v SRN</i>
Castries <i>hl. m. Svaté Luci</i>	Harare <i>hl. město Zimbabwe</i>
Cincinnati <i>město v USA</i>	Hokkaidó <i>jap. ostrov</i>
Cotonou <i>hl. m. Beni</i>	Honšú <i>jap. ostrov</i>

Chamonix *franc. město*
Chang-čou *čín. město*
Chemnitz *město v SRN*
Chile *stát*
Illinois *stát USA*
Iravadi *řeka v Barmě*
Kalahari *jihoafr. poušť*
Kansas City *město v USA*
Káthmándú *hl. m. Nepálu*
Kentucky *stát v USA*
Kigali *hl. m. Rwandy*
Kiberley *město v JAR*
Kinabalu *hora v Malajsii*
Kiribati *stát*
Kóbe *jap. město*
Konakry *hl. m. Guiney*
Konedubu *hl. m. Papuy*
Kuang-čou *čín. město*
Lan-čou *čín. město*
Lille *franc. město*
Lilongwe *hl. m. Malawi*
Limoges *franc. město*
Lomé *hl.m. Toga*
Los Angeles *město v USA*
Mackenzie *kanad. řeka*
Maine *stát v USA*
Malawi *jezero a stát*
Male *hl. m. Malediv*
Mali *stát*
Malmö *švéd. město*
Marseille, -e *i neskl. ž. franc. m.*
Maseru *hl. m. Lesotha*
Massachusetts *stát v USA*
Mbabane *hl. m. Svazijska*
Miami *město v USA*
Millwaukee *město v USA*
Mississippi *řeka v USA*
Missouri *řeka v USA*
Moroni *hl. m. Komor*
Mount Mc Kinley *hora v USA*
Mount Whitney *hora v USA*
Murray *řeka v Austrálii*
Mytiléné *řecké město*
Nairobi *hl. m. Keni*
Nancy *franc. město*
Nantes *franc. město*
Nassau *hl. m. Baham*
Nauru *stát*
New Jersey *stát v USA*
Niamey *hl. m. Nigeru*
Nice *franc. město*
Ostende *belg. město*
Ouagadougou *hl. m. Burkina Fasa*
Palau *stát v USA*
Peru *stát*
Pcho-jang-chu *čín. jezero*
Port-au-Prince *hl. m. Haiti*
Port Moresby *hl. m. Papuy-Nové Guiney*
Port of Spain *hl. m. Trinidadu*
Port of Stanley *město na Falklandech*

Port of Stanley *město na Falklandech*

Rávalpindí *pák. město*

Recife *braz. město*

Rosseau *město v Dominice*

Saimaa *fin. jezero*

San'á *hl. m. Jemenu*

San José *hl. m. Kostariky*

Saint-Denis *město na Reunionu*

Saint-George's *hl. m. Granady*

Saint-John's *hl. m. Antiguy*

Saint-Tropez *franc. město*

Salt Lake City *město v USA*

Soči *město v Rusku*

Sucre *hl. m. Bolívie*

Su-čou *čín. město*

Sydney *australské město*

Tennessee *řeka a stát v USA*

Thimphu *hl. m. Bhútánu*

Titicaca *jezero v Bolívii*

Tokelau *ostrov*

Toulouse *franc. město*

Tuvalu *stát*

Uhuru *hora ve vých. Africe*

Vaiaku *hl. m. Tuvalu*

Vanuatu *stát*

Versailles *franc. město*

Yaoundé *hl. m. Kamerunu*

Zimbabwe *stát*

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4

9. Slovníček cizích slov použitých v DP

abbé - katolický duchovní bez církevního úřadu

abonnement - předplatné

agáve - cizokrajná statná bylina s dužnatými listy a bílými květy

alibi - důkaz o tom, že obviněný v době, kdy se stal trestný čin, byl na jiném místě

aloe - 1. cizokrajná suchomilná rostlina, 2. zahuštěná šťáva z listů této rostliny, 3. vlákna, příze z vláken této rostliny

andante - volně (v hudbě)

angažmá - smlouva o přijetí do uměleckého sboru, o pořádání vlastních uměl. vystoupení

apartmá - hotelová bytová jednotka s příslušenstvím

aranžmá - 1. úprava (květin, výstav), 2. úprava skladby pro určité nástrojové nebo pěvecké obsazení

aroma - 1. silná, typická vůně, 2. vonná a chuťová látka přidávaná do potravin a nápojů pro charakteristickou chuť a vůni

atašé - diplomatický úředník nižšího stupně pověřený urč. okruhem činnosti

bakchanále - 1. antická slavnost k počtě boha vína a úrody, 2. nevázané hýření

benzoe - přírodní pryskyřice získávaná z trop. a subtrop. stromu rodu *Styrax*, užívaná v kosmetice a farmacii

beri-beri - onemocnění způsobené nedostatkem vitamínu B1

běž - světle hnědý

blond - světlý, plavý

blues - 1. světská píseň severoam. černochů, 2. melancholicky laděná forma moderní lyrické poezie, 3. moderní tanec volného tempa v sudém taktu

breve - krátký papežský list

brutto - hrubý, celkový

buklé - uzlíkovitý a kličkovitý vzor nebo hrubě zrnitý vzhled látky

bufet - 1. stánek poskytující rychlé občerstvení, 2. stůl s občerstvením,
3. někdejší součást zařízení jídelny, druh kredence

buly - vhazování

byró - kancelář

copyright - doložka k výhradě autorského práva

curie - jednotka aktivity radionuklidu

cyankáli - kyanid draselný, prudký jed s vůní hořkých mandlí

dementi - úřední popření nebo vyvrácení zprávy

derby - velké koňské dostihy

drap - vlněná tkanina z česané příze

dražé - cukrovinka nebo lék oblého tvaru s tuhou leštěnou povrchovou vrstvou

dur - stupnice nebo tónina vyznačující se velkou tercií nad základním tónem

džentry - nižší anglická šlechta, zemanstvo

džiu-džitsu - japonský způsob sebeobrany

enfant terrible - člověk nekonvenčního chování uvádějící do rozpaků své
okolí

enjambement - přesahování věty nebo menšího významového celku z jednoho
verše do druhého, přesah

entré - 1. vstup, 2. slavnostní hudba ke vstupu významných osob

etablissement - zařízení závodu; závod, podnik

expectorans - prostředek urychlující vykašlávání

expoze - výklad, prohlášení ministra

extempore - příležitostná poznámka nesouvisející s hlavním tématem

extra - 1. odděleně, zvlášť, 2. neobyčejně, mimořádně

faksimile - věrná kopie originálu

fér - čestný, slušný, férový

filé - 1. vykostěné a kůže zbavené maso mořské ryby, 2. plátek jakostního
hovězího masa bez kostí

finále - závěrečná, rozhodující část něčeho

finis - konec

fondue - pokrm z kousků pečiva v sýru roztaveném v bílém víně

foyer - prostor v divadle určený k oddechu

froté - měkká bavlněná tkanina se smyčkou na jedné nebo obou stranách,
užívaná na ručníky

gama - 1. písmeno řecké abecedy, 2. označuje elektromagnetické záření
s velmi krátkou vlnovou délkou

glazé - jemná hlazená kůže

harakiri - japonská sebevražda rozpáráním břicha

havana - 1. druh jemných doutníků, 2. označení tenkých hlazených papírů

henry - jednotka indukčnosti

hikory - tvrdé dřevo používané k výrobě lyží

chargé d'affaires - diplomatický zástupce pověřený u ministra zahr. věcí

chaussée - silnice, ulice

chianti - lehké červené italské víno

iglú - eskymácké obydlí kopulovitého tvaru vybudované ze sněhových kvádrů

imprimé - 1. tkaniny vzorované potištěním, 2. hedvábná potištěná tkanina
malé hmotnosti, 3. tiskopis, tiskovina

interview - rozhovor novináře nebo redaktora s významnou osobou určený
pro veřejnost

jidiš - spisovný jazyk židovských obyvatel Evropy

jury - porota

kánoe - 1. původní lehký dlouhý indiánský člun vydlabaný z kmene,
2. otevřený lehký sportovní člun poháněný pádly

khaki - olivově šedý nebo špinavě zelený

klišé - otřelý výraz, fráze

kombiné - součást dámského prádla jako podklad pod šaty

komitét - skupina osob vybraná z většího celku a pověřená nějakým úkolem;
organizační výbor

komuniké - úřední oznámení, oficiální sdělení

konkláve - uzavřená místnost, kde kardinálové volí papeže

kupé - 1. oddělení v osobním železničním voze, 2. silniční motorové vozidlo s uzavřenou dvoumístnou karoserií s pevnou střechou a s velkým prostorem pro zavazadla, 3. taneční krok v menuetu

lady - ženský šlechtický titul ve Velké Británii

lila - jasně fialový, šeríkový

majáles - tradiční studentská májová slavnost

malaga - španělské těžké sladké víno

menu - 1. sled pokrmů pro slavnostní příležitost, 2. úplný oběd nebo večeře v restauraci za předem stanovenou cenu, 3. nabídka funkcí (u počítače)

miserere - 1. Slituj se! (náb.), 2. zvracení střevního obsahu při neprůchodnosti střev

moka - silná černá káva, zpravidla filtrovaná

moll - stupnice nebo tónina vyznačující se malou tercií nad základním tónem

nacionále - 1. listina, formulář pro osobní údaje, 2. osobní údaje

netto - čistý

nivó - 1. úroveň terénu, 2. společenská, kulturní úroveň

nóbl - vznešeně, panský

okapi - žirafovitý přežvýkavý sudokopytník rodu Okapia, žijící v Kongu

omega - 1. písmeno řecké abecedy, 2. značka pro ohm, 3. ve spojení *alfa* a *omega* začátek i konec, to nejdůležitější

palmare - odměna právnímu zástupci nebo obhájci

panama - 1. tkanina, 2. slaměný klobouk

para - 1. setina dináru v Srbsku, 2. měděný peníz v Turecku

parere - dobré zdání, posudek odborníka

parte - úmrtní oznámení

pastorále - drobná skladba rázu pastýřské písně

penále - peněžitá nebo maj. pokuta sjednaná nebo ze zákona pro případ, že se nedodrží ustanovení smlouvy

pengö - starší jednotka maďarské měny

penny - 1. setina libry, mince této hodnoty, 2. známka v její hodnotě

pepita - drobně kostkovaná látka

peri - dobrá víla, ochránkyně lidí

plymó - přikrývka na dětský kočárek

plisé - drobné, pravidelné, natrvalo sežehlené záhyby látky

prima - výborný, znamenitý, skvělý

promile - tisícina hodnoty veličiny považované za základ

protežé - chráněnc

pyré - kaše

ragby - kolektivní hra, při níž se dosahuje bodů položením míče do brankoviště

ragú - pikantní pokrm z větších kusů masa s hustou omáčkou

rallye - motoristická soutěž, jejímž hl. kritériem je dodržení předepsaného časového limitu

ražniči - malé kousky masa proložené cibulí, paprikou ap., pečené na rožni

reagens - látka sloužící svou reakcí (zabarvením, sraženinou aj.) k zjišťování jiných látek, činidlo

reglamá - předpisy, nařízení, pravidla

rekviem - mše za zemřelé

relé - elektrický spínač

rendez vous - milostná schůzka, rande

resumé - shrnutí, výtah

revma - zánětlivé onemocnění kloubů, svalů a šlach

revue - 1. časopis většího rozsahu s informacemi o určitém oboru
2. scénická přehlídka hudby, tance, zpěvu

roborans - posilující látky, léky

roló - 1. neprůhledná stahovací záclona v okně, 2. stahovací pevný ochranný závěr

sári - indické ženské šaty

sekans - goniometrická funkce
sherry - těžké sladké španělské víno zlatohnědé barvy
skóre - stav nebo výsledek sportovního utkání vyjádřený poměrem bodů
sou - stará francouzská mince
spectabilis - ceremoniální titul děkana fakulty vysoké školy
stimulans - stimulační, stimulující prostředek, chem. látky působící
povzbudivě na nějaký orgán
šasi - podvozek, podstavec, kostra
šodó - horká pěna ze šlehaných žloutků a vína
tabló - deska s podobiznami
tabu - 1. něco posvátného a nedotknutelného, 2. něco zapovězeného
taxi - nájemné auto opatřené taxametrem
terakota - 1. druh pálené hlíny hnědočervené barvy, 2. sošky, výrobky z této
hlíny
tíret - spojovací čárka, spojovník
turné - organizovaná cesta jednotlivců nebo souborů do více zemí, zpravidla
s uměleckým programem
varieté - produkce z artistických, divadelních, hudebních a tanečních čísel
verso libre - volný verš
zebu - 1. africký nebo asijský tur s hrbem, 2. useň z tohoto zvířete
žervé - nesolený šlehaný sýr vyráběný z tučného tvarohu

Linhart, J. a kol.: *Slovník cizích slov*. 1. vydání. Litvínov: Dialog, 2003.
ISBN 80-85843-61-7.

Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-1351-2

Použitá literatura:

- Nový akademický slovník cizích slov.* 1. vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2
- Linhart, J. a kol.: *Slovník cizích slov.* 1. vydání. Litvínov: Dialog, 2003. ISBN 80-85843-61-7.
- Čechová, M. a kol. *Čeština - řeč a jazyk.* 2. vyd. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.
- Havránek, B., Jedlička, A. *Česká mluvnice.* 4. vydání. Praha: SPN, 1981.
- Mluvnice češtiny II.* 1. vydání. Praha: Academia, 1986.
- Příruční mluvnice češtiny.* 2. vydání. Praha: NLN, 2003. ISBN 80-7106-134-4.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.* 4. vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.
- Hartmannová, V. a kol.: *Pravidla českého pravopisu.* 6. vydání. Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-146-2.
- Daneš, F. Nominativ jmenovací. NŘ, 1949, s. 54 - 57.
- Doleschal, U. Aspekty ohebnosti a neohebnosti substantiv v češtině. In *Setkání s češtinou.* Praha: ÚJČ, 2002, s. 8 - 12.
- Šimandl, J. Morfologická problematika v jazykové poradně. NŘ, 2000, s. 57 - 76, 113 - 131, 169 - 192, 225 - 242.
- Šimandl, J. Počešťování a dnešní české tvarosloví. In *Čeština - univerzália a specifika 3.* Brno: MU, 2001, s. 265 - 275.
- Uličný, O. K vývojové dynamice současné české flexe. In *Čeština - univerzália a specifika 4.* Praha: NLN, 2002, s. 233 - 236.
- Waclawičová, M. Nominativ jmenovací. In *Bádání o jazycích a literaturách.* Praha: FF UK, 2002, s. 57 - 60.

Použité zkratky:

PMČ = Příruční mluvnice češtiny

MČ II = Mluvnice češtiny II

ČM = Česká mluvnice

MF = Mladá fronta

LD = Liberecký den